

XVII-OJI JAUNŲJŲ
MOKSLININKŲ PSICHOLOGŲ
KONFERENCIJA

MOKSLAS BE SIENUŲ

PRANEŠIMŲ SANTRAUKŲ
LEIDINYS

2020 D. GEGUŽĖS 8 D.
VILNIAUS UNIVERSITETAS

XVII-OJI JAUNŲJŲ
MOKSLININKŲ PSICHOLOGŲ
KONFERENCIJA

MOKSLAS BE SIENŲ

2020 D. GEGUŽĖS 8 D.

**PRANEŠIMŲ SANTRAUKŲ
LEIDINYS**

Vilniaus universiteto leidykla
2020

KONFERENCIJOS ORGANIZACINIS KOMITETAS

Pirmininkė:

Ieva Daniūnaitė

Nariai:

Austėja Agnietė Čepulienė

Austėja Dumarkaitė

Dovilė Grigienė

Monika Kvedaraitė

Žigimantas Pečiūra

Gabrielė Skabeikytė

Marija Turlinskienė

KONFERENCIJOS MOKSLO KOMITETAS

Pirmininkė:

prof. habil. dr. Danutė Gailienė

Nariai:

dr. Odeta Geležėlytė

prof. dr. Evaldas Kazlauskas

doc. dr. Vilmantė Pakalniškienė

prof. dr. Arūnas Poviliūnas

KONFERENCIJOS ORGANIZATORIAI

Filosofijos
fakultetas

KONFERENCIJOS REMĖJAI

Peoplelink

VILNIAUS UNIVERSITETO LIGONINĖS
SANTAROS KLINIŲ
KRAUJO
CENTRAS

Swedbank

ISSN 2669-0357

doi.org/10.15388/Proceedings.2020.1

Mokslas be sienų: jaunųjų mokslininkų psichologų tyrimai

Tema „Mokslas be sienų“ gimė galvojant apie mokslinių tyrimų svarbą, jų tarpdiscipliniškumą, tarptautiškumą ir sklaidos poreikį. Norisi kurti jungiantį ir kartu atvirą mokslą. 2020 metais visas Pasaulis išgyvena Pandemiją – iki šiol nepatirtą, nerimo ir neaiškumo kupiną laikotarpį. Psichologijos tyrimai kaip niekad aktualūs ir reikšmingi įvairioms gyvenimo sritims. Darbai ir tyrimai keliasi į nuotolinę erdvę. Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija – taip pat. Mokslas ir šia prasme tampa be sienų – priimantis iššūkius ir dar labiau pasiekiamas.

Konferencijoje savo tyrimus pristato net 47 jaunieji mokslininkai. Konferencijos pranešimų temos apima raidos, klinikinės, sveikatos, psichotraumatologijos, suicidologijos ir organizacijų psichologijos sritis, taip pat, gretimų mokslų tyrimus. Savo patirtimi konferencijoje dalinasi dr. Helene Aakvaag iš Norvegijos smurto ir trauminio streso tyrimų centro.

Tai pirmas kartas, kai Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija vyksta nuotoliniu būdu ir joje dalyvaus daugiau nei 350 klausytojų.

Dėkoju visiems JMPK 2020 komandos nariams, su kuriais kartu sukūrėme šių metų mokslo šventę: Austėjai Agnietei Čepulienei, Austėjai Dumarkaitėi, Dovilei Grigienei, Monikai Kvedaraitei, Žigimantui Pečiūrai, Gabrielei Skabeikytei ir Marijai Turlinskienei.

Visi kartu dėkojame Konferencijos Mokslo komiteto nariams, kurie padėjo išryškinti svarbiausius tyrėjų darbus, bei konferencijos rėmėjams, kurių dėka galime pradžiuginti visus konferencijos pranešėjus.

Ieva Daniūnaitė

JMPK 2020 organizacinio komiteto pirmininkė

TURINYS

KONFERENCIJOS PROGRAMA | 7

ŽODINIAI PRANEŠIMAI | 9

- ASTRAUSKAITĖ, G., DANIŪNAITĖ, I., ŽELVIENĖ, P. Potrauminio streso rizikos veiksniai paauglystėje | 9
- ČEPULIENĖ, A. A. Gedulas po artimojo savižudybės ir dvasingumas | 10
- DUMARKAITĖ, A., TRUSKAUSKAITĖ-KUNEVIČIENĖ, I., MINGAUDAITĖ, J., BILIŪNAITĖ, I. Ar internetu teikiama pagalba gali būti efektyvi? Kognityvinės elgesio intervencijos slaugantiems savo artimuosius rezultatai | 11
- EIMONTAS, J. Pensinio amžiaus Lietuvos gyventojų nuostatos į psichologinę pagalbą gyvai ir internetu | 11
- GRIGIENĖ, D., GELEŽĖLYTĖ, O. Psichikos sveikatos specialistų patirtys teikiant pagalbą savižudybės rizikoje esančiam pacientui | 12
- GUŽAS, J. Interoceptinis įsisąmoninimas ir teigiamas kūno vaizdas | 13
- IVLEVA, V. Vyresnio amžiaus žmonių atminties skirtumai Europoje: laisvalaikio veiklos vaidmuo | 14
- JAKŠTONYTĖ, A. Individualus ir grupinis įsitraukimas į darbą bei išsekimas ir jų sąsajos su darbo atlikimu | 15
- JERŠOVAS, M., SPANGELYTĖ, K. Vartininkų pasirengimo padėti suicidiškam asmeniui pokyčiai po savižudybių prevencijos mokymų „safetalk“ | 15
- KANAPECKAITĖ, R. Kariūnų psichologinio atsparumo veiksniai išorinio spaudimo sąlygomis | 16
- KOLESNIK, J. Emocinę paramą teikiančių savanorių savižudybės intervencijos įgūdžiai, nuostatos į savižudybę ir pasitikėjimas savo gebėjimais | 17
- KVEDARAITĖ, M., ŽELVIENĖ, P. Studentų trauminių patirčių ir potrauminio streso sąsajos su socialiniu nerimu | 18
- MARCINKEVIČIŪTĖ, M. Vyrų suicidiškumo ypatumai: artimųjų perspektyva | 19
- NOMEIKAITĖ, A., DANIŪNAITĖ, I., KVEDARAITĖ, M. Mažų vaikų potrauminio streso reakcijos ir jų atpažinimas | 19
- PEČIŪRA, Ž. Žaidybinimo taikymas naujų darbuotojų socializacijos procese | 20
- PETRAUSKAITĖ, G., DUMARKAITĖ, A., TRUSKAUSKAITĖ-KUNEVIČIENĖ, I. Potrauminio streso ir pozityvios psichikos sveikatos sąsajos tapimo suaugusiuoju laikotarpiu | 21
- REMĖZAITĖ, R. Jaunuolių socialinių tinklų naudojimo sąsajos su tiesioginiu bendravimu | 22

- RUDYTĖ, M., PATAŠIUS, A., TINDŽIULYTĖ, S. Prostatos vėžiu sergančiųjų trauminio streso reakcijos ir psichologinė gerovė | 23
- SABULYTĖ, A. Studentų ketinimo tapti antrepneriu psichologiniai veiksniai | 23
- SILIŪNAITĖ, R. Psichologinės gerovės ir miego kaita, atšaukiant vasaros laiką | 24
- SKABEIKYTĖ, G. Ribinio asmenybės sutrikimo dinamika paauglystėje: sisteminė literatūros apžvalga | 25
- STANYTĖ, A. Sukeltų emocijų būsenų poveikis moterų reakcijai į maisto užuominas | 26
- SURGAUTAITĖ, M. Augantis kūrybiškumas: žaidimu paremtas ugdymas ir pradinių klasių moksleivių kūrybiškumas | 27
- ŠAKINYTĖ, D. Socialinių reklamų, skirtų vairavimo išgėrus prevencijai, efektyvumą lemiantys veiksniai | 28
- TIUNINAS, A. Empirinių tyrimų svarba filosofijoje | 28
- TURLINSKIENĖ, M. Psichologinis įgalinimas kaip moderuojantis veiksnys kaulų čiulpu transplantaciją patiriančių pacientų gyvenimo kokybei | 29
- VADVILAVIČIUS, T. Kaip savo tikslų siekia „tamsieji“ darbuotojai? Tamsiosios triados ir įtakos strategijų ryšys | 30
- VALAITĖ, D. Psichikos sutrikimų samprata šiuolaikiniame Islamo pasaulyje | 31
- VARNAGIRYTĖ, E. Ankstyvųjų neadaptivių kognityvinių schemų sąsajos su studentų valgymo elgesiu | 32

STENDINIAI PRANEŠIMAI |

- AUŠRAITĖ, M. Stigmatizuojančių nuostatų apie emocijų ir elgesio sunkumų turinčius vaikus ypatumai tėvų ir su vaikais dirbančių profesionalų imtyje | 33
- DAUTARTAITĖ, G. Laisvės atėmimo bausmę atliekančių ir niekada jos neatlikusių vyrų suvokiama socialinė parama ir psichologinė gerovė | 34
- MIKALOUSKIENĖ, V. Laisvės atėmimo bausmę atliekančių moterų adaptacija patalpos įstaigoje | 35
- RAKLEVIČIŪTĖ, G., TRUSKAUSKAITĖ-KUNEVIČIENĖ, I., DUMARKAITĖ, A. Trauminės patirtys ir suicidiškumas tapsmo suaugusiuoju laikotarpiu | 35
- REKIENĖ, V. Paauglių asmeninių stiprybių naudojimo ir subjektyviai vertinamo mokyklos klimato reikšmė jų psichologiniam funkcionavimui | 36
- ŠARKAUSKAITĖ, V. Darbuotojų nuostatų į organizacinius pokyčius reikšmė darbuotojo įsitraukimui į darbą | 37
- TOLEIKYTĖ, U. Psichoedukaciniai pasakų aspektai vaiko raidai | 38
- VADVILAVIČIUS, T. Kaip vertybės ir gyventojų subjektyvi laimė yra susijusi su šalies ekonominiais rodikliais? | 38
- ZUZEVIČIŪTĖ, I. Galvos skausmų sunkumą prognozuojantys biopsichosocialiniai veiksniai | 39

VAIZDO PRANEŠIMAI |

- AUKŠTUOLYTĖ, B. Įsitikinimai apie generinius vaistus ir sveikatos raštingumas | 41
- BAUKIENĖ, E. Ikimokyklinio amžiaus vaikų miego sunkumų, emocinio reaktyvumo ir tėvų nustatomos miego ir naudojimosi ekranus turinčiais prietaisais tvarkos sąsajos | 41
- MURAŠKAITĖ, I. Klinikinėje praktikoje dirbančių psichologų žinios ir požiūris į autistiškus asmenimis | 42
- PADELSKAITĖ, D. Moterų pedagogių patirtys dirbant su autizmo spektro sutrikimą turinčiais vaikais | 43
- PETKEVIČIŪTĖ-BARYSIENĖ, D., ČUNICHINA, K. Studentų įsitikinimai apie mėnulio fazių įtaką žmogaus elgesiui | 44
- PETRAŠKAITĖ, K. Ką reikia vertinti, kai norime vertinti mąstymo sutrikimą? | 45
- POCIŪNAITĖ, J. Pozityvumo pervertinimas autobiografinėje atmintyje – ar egzistuoja tarpasmeniniai skirtumai? | 45
- URBUTIENĖ, E. Onkologinės ligos atsinaujinimo baimė: ką išgyvena sergančiųjų artimieji? | 46
- ŽIEDELIS, A. Psichosocialinių darbo veiksmų bei psichologinės savijautos (ne)reikšmė slaugytojų profesiniam pašaukimui | 47

KONFERENCIJOS PROGRAMA

10.00 – 11.30 KONFERENCIJOS ATIDARYMAS

PLENARINIS PRANEŠIMAS

Dr. Helene Aakvaag (Norvegija) „Shame after Violence and Abuse“

11:45 – 13:15 PRANEŠIMAI ATSKIROSE SEKCIJOSE (I sesija)

ORGANIZACIJŲ PSICHOLOGIJA

A. Jakštonytė *Individualus ir grupinis įsitraukimas į darbą bei išsekimas ir jų sąsajos su darbo atlikimu*

A. Sabulytė *Studentų ketinimo tapti antrepeneriu psichologiniai veiksniai*

R. Kanapeckaitė *Kariūnų psichologinio atsparumo veiksniai išorinio spaudimo sąlygomis*

T. Vadvilavičius *Kaip savo tikslų siekia „tamsieji“ darbuotojai? Tamsiosios triados ir įtakos strategijų ryšys*

Ž. Pečiūra *Žaidybinimo taikymas naujų darbuotojų socializacijos procese*

PSICHOTRAUMATOLOGIJA

G. Petrauskaitė *Potrauminio streso ir pozityvios psichikos sveikatos sąsajos tapsmo suaugusiuoju laikotarpiu*

G. Astrauskaitė *Potrauminio streso rizikos veiksniai paauglystėje*

A. Nomeikaitė *Mažų vaikų potrauminio streso reakcijos ir jų atpažinimas*

M. Rudytė *Prostatos vėžiu sergančiųjų trauminio streso reakcijos ir psichologinė gerovė*

M. Kvedaraitė *Studentų trauminių patirčių ir potrauminio streso sąsajos su socialiniu nerimu*

RAIDOS PSICHOLOGIJA

V. Ivleva *Vyresnio amžiaus žmonių atminties skirtumai Europoje: laisvalaikio veiklos vaidmuo*

M. Surgautaitė *Augantis kūrybiškumas: žaidimu paremtas ugdymas ir pradinių klasių moksleivių kūrybiškumas*

E. Varnagirytė *Ankstyvųjų neadaptivių kognityvinių schemų sąsajos su studentų valgymo elgesiu*

R. Remėzaitė *Jaunuolių socialinių tinklų naudojimo sąsajos su tiesioginiu bendravimu*

G. Skabeikytė *Ribinio asmenybės sutrikimo dinamika paauglystėje: sisteminė literatūros apžvalga*

13:15 – 14:00 Pietų pertrauka / Stendinių ir vaizdo pranešimų peržiūra

14:00 – 15:30 PRANEŠIMAI ATSKIROSE SEKCIJOSE (II sesija)

SUICIDOLOGIJA

J. Kolesnik *Emocinę paramą teikiančių savanorių savižudybės intervencijos įgūdžiai, nuostatos į savižudybę ir pasitikėjimas savo gebėjimais*

M. Jeršovas *Vartininkų pasirengimo padėti suicidiškam asmeniui pokyčiai po savižudybių prevencijos mokymų "safeTALK"*

M. Marcinkevičiūtė *Vyrų suicidiškumo ypatumai: artimųjų perspektyva*

D. Grigienė *Psichikos sveikatos specialistų patirtys teikiant pagalbą savižudybės rizikoje esančiam pacientui*

A. A. Čepulienė *Gedulas po artimojo savižudybės ir dvasingumas*

KLINIKINĖ IR SVEIKATOS PSICHOLOGIJA

A. Stanytė *Sukeltų emocinių būsenų poveikis moterų reakcijai į maisto užuominas*

J. Gužas *Interocepcinis įsisąmoninimas ir teigiamas kūno vaizdas*

D. Šakinytė *Socialinių reklamų, skirtų vairavimo išgėrus prevencijai, efektyvumą lemiantys veiksniai*

A. Dumarkaitė *Ar internetu teikiama pagalba gali būti efektyvi? Kognityvinės elgesio intervencijos slaugantiems savo artimuosius rezultatai*

M. Turlinskienė *Psichologinis įgalinimas kaip moderuojantis veiksnys kaulų čiulpu transplantaciją patiriančių pacientų gyvenimo kokybei*

PSICHOLOGIJOS AKTUALIJOS

J. Eimontas *Pensinio amžiaus Lietuvos gyventojų nuostatos į psichologinę pagalbą gyvai ir internetu*

R. Siliūnaitė *Psichologinės gerovės ir miego kaita, atšaukiant vasaros laiką*

A. Tiuninas *Empirinių tyrimų svarba filosofijoje*

D. Valaitė *Psichikos sutrikimų samprata šiuolaikiniame Islamo pasaulyje*

15:30 – 16:00 Apdovanojimai ir uždarymas

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

POTRAUMINIO STRESO RIZIKOS VEIKSNIAI PAAUGLYSTĖJE

Gintarė Astrauskaitė, Ieva Daniūnaitė, dr. Paulina Želviene

Vilniaus universitetas

Įvadas. Vaikų ir paauglių trauminės patirtys ir potrauminis stresas mažai tyrinėti tiek Lietuvoje, tiek kitose Europos šalyse. Tyrimai įvairiose šalyse atskleidžia, kad bent viena potencialiai trauminė įvyki yra patyrę nuo 30 proc. iki 80 proc. paauglių (Lewis et al., 2019; Domanskaitė-Gota et al., 2009). Nors trauminių įvykių per gyvenimą patiria daugelis vaikų ir paauglių, ne visiems pasireiškia stiprios potrauminio streso reakcijos. Tyrimuose išskiriami įvairūs potrauminio streso rizikos veiksniai, susiję su stipriau ar silpniau pasireiškiančiomis potrauminio streso reakcijomis po trauminių patirčių. Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti potrauminio streso rizikos veiksnius paauglių imtyje.

Tyrimo metodika. Tyrime dalyvavo 159 paaugliai: 81 mergaitė (50,9%) ir 78 berniukai (49,1%). Tyrimo dalyvių amžius buvo nuo 14 iki 16 metų ($M = 14,63$; $SD = 0,51$). Paauglių patiriamos potencialiai trauminės patirtys ir potrauminio streso reakcijos įvertintos naudojant vaikų ir paauglių traumos klausimyną (CATS) (Sachser et al., 2017; liet. Zelviene & Kazlauskas, 2019). Rizikos veiksniai buvo vertinami pagal trauminės patirties ypatumus bei analizuojant veiksnius iš šio tyrimo autorių sudarytos sociodemografinių duomenų anketos apie paauglių aplinką bei santykius su aplinkiniais. Psichologiniam atsparumui įvertinti buvo naudojama trumpoji psichologinio atsparumo skalė (RS-14) (Wagnild, 2009; liet. Mažulytė, 2016).

Rezultatai. Didžioji dalis paauglių patyrė potencialiai traumuojančių įvykių (77,40 proc.). Dažniausi trauminiai įvykiai tyrimo imtyje buvo smurtas, nelaimingas atsitikimas, stresą kelianti medicininė procedūra. Trauminius įvykius patyrusių imtyje potrauminio streso riziką turėjo 19,80 proc. ($n = 28$) tyrimo dalyvių. Nustatyti reikšmingi potrauminio streso lyčių skirtumai. Mergaitėms potrauminio streso reakcijos reikšėsi stipriau. PTSS rizikos grupės paauglių psichologinis atsparumas buvo žemesnis.

Išvados. Nustatytas didelis potencialiai trauminių įvykių paplitimas paauglių imtyje. Beveik penktadalis patyrusių trauminius įvykius turi padidėjusias potrauminio streso reakcijas. Tyrimas atskleidžia, kad sociodemografiniai veiksniai yra reikšmingi prognozuojant potrauminio streso reakcijas paauglystėje. Nustatytas svarbus psichologinio atsparumo, kaip asmenybės savybės, apsauginis vaidmuo patyrus trauminius įvykius paauglystėje. Tolesni longitudinaliniai tyrimai įgalintų aiškiau suprasti ir įvertinti paauglių patiriamą stresą, rizikos veiksnius bei psichologinio atsparumo ar sutrikimo raidos trajektorijas.

GEDULAS PO ARTIMOJO SAVIŽUDYBĖS IR DVASINGUMAS

Austėja Agnietė Čepulienė

Vilniaus universitetas

Higienos instituto duomenimis Lietuvoje per metus nusizūdo apie 700 žmonių. Kiekviena savižudybė paliečia mažiausiai šešis artimus asmenis, taigi, kasmet Lietuvoje atsiranda apie 4200 žmonių, išgyvenančių gedulą po artimojo savižudybės.

Lyginant su gedulu po artimojo mirties dėl natūralių priežasčių, gedulas po artimojo savižudybės pasižymi didesne rizika tapti komplikuoju gedulu, jo metu dažnai patiriama stipresnė kaltė, pyktis, gėda, poreikis įprasminėti netektį, sudėtingesni tęstiniai ryšiai su mirusiuoju, didesnis mirties ir savižudybės pateisinimo, supratimo, paaiškinimo poreikis. Gedint po artimojo savižudybės gali išaugti ir paties gedintojo savižudybės rizika. Ši nusižudžiusių artimųjų gedulo proceso specifika skatina tyrimais gilinti supratimą apie išgyvenimus po artimojo savižudybės, tirti potencialius resursus, pagalbos būdus gedulo įveikai ir, galiausiai, vykdyti moksliskai patvirtintą ir veikiančią postvenciją.

Dvasingumas gali būti vienas iš svarbių veiksnių gedulo po artimojo savižudybės procese. Jis figūruoja netekties įprasminimo, tęstinių ryšių su mirusiuoju, potrauminio augimo kontekstuose. Taip pat, dvasingumas, neretai susijęs ir su religija, užima vaidmenį atsisveikinimo su mirusiuoju ritualo metu bei santykiuose su religine bendruomene ir dvasininku (ar kitu religiniu lyderiu) po netekties.

Šie skirtingi dvasingumo dalyvavimo kontekstai veikia gedulo įveiką ir asmens savijautą nevienareikšmiškai. Kai kurie aspektai, pavyzdžiui, netekties įprasminimas, religinės bendruomenės parama ar tikėjimas pomirtiniu gyvenimu, gali palengvinti sielvartą, suteikti vilties. Tačiau kartais, dvasinio lyderio ir religinės bendruomenės išreiškiamos nuostatos, dvasinė krizė, išstinkanti po artimojo savižudybės, apsunkina gedintojo patyrimą, stiprina pyktį, verčia permąstyti savo ankstesnius įsitikinimus.

Dvasingumo vaidmuo gedulo po artimojo savižudybės proceso metu moksle išlieka vis dar nauja ir giluminio atskleidimo reikalaujanti tema. Aptarti dvasingumo gedulo po artimojo savižudybės metu aspektai tyrimuose dažniausiai iškyla kaip gretutinės temos tiriant kitus gedulo aspektus. Dažniau tyrinėjami religingumo aspektai, nors ir sekuliaraus dvasingumo vaidmuo yra svarbus šiuolaikinės visuomenės kontekste. Be to, dažniausiai nusižudžiusių artimųjų tyrimuose tiriamos moterys, todėl apie vyrų gedulą duomenų yra ypač mažai. Dvasingumo ir gedulo po artimojo savižudybės gali padėti geriau suprasti nusižudžiusių artimųjų patirtį ir prisidėti prie savižudybių postvencijos.

AR INTERNETU TEIKIAMA PAGALBA GALI BŪTI EFEKTYVI? KOGNITYVINĖS
ELGESIO INTERVENCIJOS SLAUGANTIEMS SAVO ARTIMUOSIUS REZULTATAI
Austėja Dumarkaitė, dr. Inga Truskauskaitė-Kunevičienė, Julija Mingaudaitė, Ieva Biliūnaitė
Vilniaus universitetas

Įvadas. Remiantis mokslinių tyrimų rezultatais, Europoje daugiau nei trečdalis slaugo žmogų iš artimos aplinkos (Verbakel, Tamlagsrønning, Winstone, Fjær, & Eikemo, 2017). Paprastai slaugantieji savo artimuosius tai daro ilgą laiką ir neturi ankstesnės slaugymo patirties (Rieder & Kraus, 2016). Viena vertus, slaugymas gali suteikti pasitenkinimo ir pilnatvės, kita vertus, slaugantiesiems savo artimuosius neretai yra būdinga sumažėjusi gerovė (Pinquart & Sørensen, 2003), lėtinis stresas (Schulz & Sherwood, 2008), depresijos simptomai (Schulz & Sherwood, 2008) ir kiti psichologiniai sunkumai. Vienas iš galimų sprendimų, kaip suteikti paramą slaugantiems savo artimuosius, – pasitelkti internetu teikiamas intervencijas. Šio tyrimo tikslas – įvertinti kognityviosios elgesio psichosocialinės internetinės intervencijos, skirtos slaugantiems savo artimuosius, veiksmingumą.

Tyrimo metodika. Iš viso į tyrimą buvo įtraukti 63 dalyviai (90,5% moterų; amžius: $M=52,2$; $SD=8,4$). Tyrimo dalyviai atsitiktinai paskirti į intervencinę ir kontrolinę grupes (atitinkamai 31 intervencinėje ir 32 kontrolinėje grupėje). Slaugantieji savo artimuosius dalyvavo aštuonių savaitių trukmės programoje, paremtoje kognityvinės elgesio terapijos principais. Intervencijos veiksmingumui vertinti naudoti šie kintamieji: slaugančiojo našta (Slaugytojo naštos klausimynas, CBI, Novak & Guest, 1989), depresiškumas (PHQ-9, Spitzer et al., 2000), generalizuoto nerimo sutrikimo simptomai (GAD-7, Spitzer et al., 2006), patiriamas stresas (PSS-14, Cohen et al., 1983). Psichologinis įvertinimas buvo atliekamas tris kartus: prieš intervenciją, po 4 sav. intervencijos ir po intervencijos.

Tyrimo rezultatai ir išvados. Tyrimas atskleidė reikšmingą intervencijos efektą slaugančiojo naštai (Cohen's $d = 0,73$). Šie rezultatai rodo, jog kognityvine elgesio terapija paremta internetinė intervencija yra perspektyvus psichologinės pagalbos teikimo būdas slaugantiems artimuosius. Pranešime bus aptarti šių internetu teikiamų intervencijų diegimo praktikoje iššūkiai bei psichologo vaidmens, teikiant pagalbą internetu, ypatumai.

PENSINIO AMŽIAUS LIETUVOS GYVENTOJŲ NUOSTATOS Į PSICHOLOGINĘ
PAGALBĄ GYVAI IR INTERNETU

Jonas Eimontas
Vilniaus universitetas

Asmenys, kuriems yra 65 ir daugiau metų 2018 metais Lietuvoje sudarė apie 40 proc. visų sergančiųjų psichikos ir elgesio sutrikimais (Higienos institutas, 2020). Šie duomenys atspindi tik tuos asmenis, kurie kreipėsi ar buvo nukreipti pagalbos į psichikos sveikatos sistemą ir jiems buvo priskirta diagnozė, tačiau neatspindi tų, kurie kreipėsi pagalbos privačiame psichikos sveikatos paslaugų sektoriuje ar bando su psichologiniais sunkumais susitvarkyti patys. Pastarųjų, kaip rodo tyrimai, ypač vyrų tarpe, vis dar yra reikšmingai didelė dalis. Nors

tyrimai rodo, kad psichologinės intervencijos nemažai daliai tokių sutrikimų kaip depresija, nerimo sutrikimai ar potrauminio streso sutrikimas yra veiksmingesnės ar ne mažiau veiksmingos už medikamentus, neigiamos nuostatos psichologinių sunkumų ir psichologinės pagalbos atžvilgiu gali lemti alternatyvių pagalbos būdų paiešką. Lietuvoje atliktas plataus masto psichologinių sunkumų tyrimas suaugusių asmenų imtyje atskleidė, kad vyresni Lietuvos gyventojai statistiškai reikšmingai dažniau nei jaunesni iškilusius sunkumus bando spręsti antidepresantais ir raminamaisiais (Skerytė-Kazlauskienė, Mažulytė & Eimontas, 2015). Lietuvoje trūksta tyrimais paremtų žinių apie nuostatas į psichologinę pagalbą bendrai, nors tam tikros specifinės grupės ir buvo tyrinėtos.

Šio tyrimo tikslas - ištirti pensinio amžiaus asmenų nuostatas į psichologinę pagalbą gyvai ir internetu bei šių nuostatų sąsajas su psichologine gerove ir patirtimi psichikos sveikatos paslaugų sferoje.

Metodologija. Planuojama apklausti apie 200 atsitiktinai atrinktų 65 metų ir vyresnio amžiaus asmenų gyvenančių Lietuvoje ir kalbančių lietuvių kalba. Kadangi nuostatos į psichikos sutrikimus ir psichologinę pagalbą įvairiose šalyse gali skirtis priklausomai nuo socialinio, kultūrinio, ekonominio ir istorinio konteksto, šis tyrimas bus atliekamas remiantis, bet neapsiribojant integruotu nuostatų į psichologinę pagalbą modeliu (Hantzi, Anagnostopoulou & Alexiou, 2019). Šis modelis apima visuomeninę ir asmeninę stigmą dėl psichologinės pagalbos ieškojimo, išankstinius įsitikinimus apie psichikos sutrikimus, intergrupinį nerimą ir potencialiai nuostatas gerinančius veiksnius kaip asmeninis santykis su psichikos sutrikimu sergančiu asmeniu. Pranešimo metu bus išsamiai pristatyta tyrimo mokslinė problematika bei planuojamo tyrimo dizainas.

PSIHIKOS SVEIKATOS SPECIALISTŲ PATIRTYS TEIKIANT PAGALBĄ SAVIŽUDYBĖS
RIZIKOJE ESANČIAM PACIENTUI
Dovilė Grigienė, dr. Odeta Geleželytė
Vilniaus universitetas

Įvadas: Darbas su pacientu, turinčiu aukštą savižudybės riziką, sukelia stresą ne vienam psichikos sveikatos specialistui. Lietuvoje savižudybės išlieka opi problema, todėl specialistų, esančių savižudybių prevencijos sistemoje, savijauta ir pasirengimas teikti pagalbą yra ypač svarbūs. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti, su kokiais patirtimis susiduria specialistai, teikiantys pagalbą suicidinėje rizikoje esančiam asmeniui.

Metodika: Atlikti pusiau struktūruoti interviu su 15-ka specialistų, dirbančių įstaigose, į kurias patenka suicidinėje rizikoje esantys asmenys. Šiame tyrime dalyvavo specialistai, kurie savo darbo praktikoje patyrė paciento savižudybę. Dalyvavo 9 moterys ir 2 vyrai; 4 psichologai, 5 gydytojai psichiatrai, 2 socialiniai darbuotojai. Darbo stažo vidurkis: 12 metų (nuo 4 m. iki 27 m.). Amžiaus vidurkis: 39 m. (nuo 28 m. iki 55 m.). Kokybiniai duomenys išanalizuoti teminės analizės būdu.

Rezultatai: Interviu analizė atskleidė, kad tyrime dalyvavę specialistai, dirbantys su suicidišku pacientu, išgyveno pyktį ant paciento, abejojo taikomo gydymo veiksmingumu, jautė bejėgiškumą susidūrus su nemotyvuotu pacientu, kuris atsisakė priimti pagalbą. Interviu metu specialistai taip pat pasakojo, kad jų darbą apsunkino sveikatos priežiūros sistemos trūkumai (pvz.: trumpas gydymo laikas, nekokybiškas komandinis darbas tarp skirtingų specialistų ir kt.) bei paciento gyvenimo aplinkybių ir elgesio gydymo procese specifika (pvz.: pacientas yra vienišas, linkęs nuvertinti savo problemas ir kt.).

Išvados: Psichikos sveikatos specialistai, dirbantys su pacientais, esančiais aukštoje savižudybės rizikoje, patiria išgyvenimus, kurie gali kelti įtampą ir stresą darbe. Tobulinant savižudybių prevencijos priemones, svarbu atsižvelgti į specialistų poreikius bei suteikti profesionalią paramą: galimybes kelti kvalifikaciją ir aptarti sudėtingus atvejus su supervisoriumi. Taip pat nemažiau svarbi ir emocinė parama, kuri turi būti prieinama darbovietėje. Specialistų savijauta ir pasirengimas teikti pagalbą gali turėti poveikį jų darbo kokybei. Todėl emocinė ir profesinė parama turi būti savižudybių prevencijos sistemos dalis.

INTEROCEPCINIS ĮSISĄMONINIMAS IR TEIGIAMAS KŪNO VAIZDAS

Jokūbas Gužas

Vilniaus universitetas

Žmogaus santykio su savo kūnu tema gausiai tyrinėjama, tačiau išlieka aktuali, nes neigiamas požiūris į savo kūną yra plačiai paplitęs reiškinys. Šiuo metu sparčiai daugėja perdėtai neigiamai susirūpinusių savo kūnu, auga sutrikusio valgymo atvejų ir psichopatologijos, susijusios su valgymo sutrikimais, skaičius (Berbert de Carvalho, 2018). Pastarųjų metų tyrimuose sutinkama idėja, kad interocepacinis įsisąmoninimas, t.y. adaptyvus kūno vidinių būsenų suvokimas, gali reikšmingai prisidėti prie pozityvesnio kūno vaizdo formavimosi (Badoud & Tsakiris, 2017). Tačiau interocepacinio įsisąmoninimo ir teigiamo kūno vaizdo sąsajos vis dar menkai tyrinėta sritis (Todd, Aspell, Barron, & Swami, 2019). Taigi, šio tyrimo tikslas – nustatyti teigiamo kūno vaizdo prognostinius veiksnius atsižvelgiant į interocepacinio įsisąmoninimo ypatumus, tiriamųjų amžių, lytį ir kūno masės indeksą (toliau – KMI). Tyrime dalyvavo 267 tiriamieji (61% moterų), 18–66 metų amžiaus ($M = 32.45$, $SD = 12.56$). Tyrimo dalyviai užpildė: Daugiamatčio interocepacinio įsisąmoninimo klausimyną (antrą versiją) (Mehling, Acree, Stewart, Silas, & Jones, 2018), Kūno vertinimo skalę (antrą versiją) (Tylka & Wood-Barcalow, 2015) ir sociodemografinių duomenų anketą. Duomenų analizei naudota SPSS 21 programa, prognostiniams veiksniams nustatyti pasitelkta tiesinė regresija. Tyrimu gautas regresijos modelis ($R^2 = 0.569$, $p < 0.001$) atskleidė, kad kuo labiau pasitikima savo kūno vidinėmis būsenomis ($\beta = 0.624$, $p < 0.001$), kuo adaptyviau reguliuojamas į šias būsenas nukreiptas dėmesys ($\beta = 0.191$, $p < 0.001$) ir kuo mažesnis KMI ($\beta = -0.082$, $p < .05$), tuo tikėtiniau, jog kūno vaizdas yra pozityvesnis. Siekiant numatyti teigiamą kūno vaizdą, lytis ir amžius regresijos modelyje nebuvo reikšmingi prognostiniai veiksniai. Apibendrinant, adaptyvesnis savo kūno vidinių būsenų jutimas gali būti svarbiu veiksniumi formuojant sveikesnį santykį su savo kūnu, tačiau būtina atlikti daugiau eksperimentinių tyrimų.

VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONIŲ ATMINTIES SKIRTUMAI EUROPOJE: LAISVALAIKIO VEIKLOS VAIDMUO

Viktorija Ivleva

Vilniaus universitetas

Įvadas ir tikslai. Visame pasaulyje susiduriant su sparčiu demografiniu visuomenės senėjimu, atminties pokyčiai vyresniame amžiuje tampa vienu reikšmingiausiu visuomenės rūpesčiu (Luchetti et al., 2015). Esama įrodymų, kad atminties gebėjimai įvairiose šalyse su amžiumi kinta skirtingai (Milar et al., 2013; Cadar et al., 2017), tačiau pateikiami duomenys nevienareikšmiški. Su atminties gebėjimais gali sietis įvairūs veiksniai: išsilavinimas, profesinė veikla, intelekto koeficientas ir kt. Vis dėlto, vis dažniau atkreipiamas dėmesys ir į kitus svarbius kintamuosius, pavyzdžiui, laisvalaikio veiklą (Stern, 2009). Taigi šio tyrimo tikslas - įvertinti vyresnio amžiaus žmonių atminties gebėjimų skirtumus Europos šalyse ir atminties gebėjimų sąsajas su laisvalaikio veikla.

Metodika. Buvo analizuoti 7-tos bangos Europos sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją (SHARE) tyrimo duomenys (DOI:10.6103/SHARE.w7.700). Tiriamąją imtį sudarė 24 930 asmenys nuo 65 iki 101 m. iš 27 Europos šalių (43,2 proc. vyrai, 56,8 proc. moterys). Atmintis buvo vertinta prašant dalyvių prisiminti kuo daugiau žodžių per vieną minutę iškart po to, kai jiems buvo pateiktas perskaitytas dešimties žodžių sąrašas. Dalyvavimas laisvalaikio veikloje buvo vertinamas klausiant tiriamųjų, ar jie atliko bent kurį iš šių veiksmų per pastaruosius metus: savanoriška ar labdaringa veikla, dalyvavimas mokymuose ar mokymo kursuose, sporto, socialinio ar kokio kito klubo lankymas, knygų, žurnalų ar laikraščių skaitymas, žodinių ar skaitinių galvosūkių sprendimas (kaip kryžiažodžiai ar Sudoku), dalyvavimas politinėje ar bendruomeninėje organizacijoje, žaidimas kortomis ar tokių žaidimų, kaip šachmatai.

Rezultatai ir išvados. Tyrėme, ar statistiškai reikšmingai skiriasi vyresnio amžiaus asmenų atminties gebėjimai tarp skirtingų Europos šalių. Pasitelkus vienfaktorinę dispersinę analizę (ANOVA), paaiškėjo, kad statistiškai reikšmingi skirtumai yra. Norėdami patikrinti, ar aprašant šalių ir atminties ryšį svarbūs ir kiti tarpiniai kintamieji, atlikome ANCOVA analizę, kaip kovariates atskirai įtraukdami sociodemografinius (amžių, išsilavinimą) ir laisvalaikio veiklos kintamuosius. Išsilavinimo kintamasis nepakeitė atminties gebėjimų tarpgrupinių skirtumų reikšmingumo. Vis dėlto, amžius ir laisvalaikio veikla buvo svarbūs grupių skirtumus kovarijuojantys kintamieji. Laisvalaikio kintamasis grupių skirtumą sumažino (dalinis eta sumažėjo nuo 0,076 iki 0,026), o amžiaus - padidino (dalinis eta padidėjo nuo 0,076 iki 0,087). Įsitraukimas į kognityviškai sužadinančią laisvalaikio veiklą yra svarbus veiksnys suprantant tarpkultūrinius atminties skirtumus ir individualius jos pokyčius vyresniame amžiuje.

INDIVIDUALUS IR GRUPINIS ĮSITRAUKIMAS Į DARBĄ BEI IŠSEKIMAS IR JŲ SĄSAJOS SU DARBO ATLIKTIMI

Augustina Jakštonytė
Vilniaus universitetas

Vienas populiariausių darbuotojo veiklą lemiančių veiksnių yra įsitraukimas. Įsitraukęs darbuotojas didina savo produktyvumą, kuria darbinesnę atmosferą, daugiau laiko skiria tikslams pasiekti. Priešingas įsitraukimui, bet taip pat plačiai tyrinėjamas reiškinys – išsekimas, kuris mažina motyvaciją ir apsunkena darbuotojo veiklą. Dauguma tyrimų analizuojant šiuos reiškinis yra atlikti individualiu lygmeniu, tačiau mažai dėmesio yra skiriama stebėti grupinį lygmenį, kuriame tarpusavio interakcijos bei vykstantys procesai tampa kur kas sudėtingesni. Individų tarpusavio įtaka grupėse, arba „emocinio užkrato“ procesas jau taip pat yra paplitęs mokslinėje literatūroje, tačiau problema kyla tuomet, kai norima suprasti, kaip įsitraukimas ir išsekimas yra perduodami kitiems grupės nariams.

Šio tyrimo tikslas – įvertinti, kokie mechanizmai paaiškina individualaus bei grupinio išsekimo ir individualaus bei grupinio įsitraukimo sąsajas, ir nustatyti individualaus bei grupinio išsekimo, individualaus bei grupinio įsitraukimo sąsajas su atliktimi. Tyrime dalyvavo 139 tiriamieji, dirbantys įvairiose organizacijose, kurių amžius svyravo nuo 19 iki 62 metų ($M = 29,3$, $SD = 7,9$), taip pat iš kurių buvo 77 moterys (55,3 %) ir 62 vyrai (45,7 %). Darbo stažas svyravo nuo pusės iki 41 metų. Tyrime buvo naudota Roterdamo emocinio intelekto skalė (*angl.* Rotterdam Emotional Intelligence Scale (REIS)), Darbo reikalavimų – resursų klausimynas (*angl.* The Job Demands – Resources Questionnaire (JDRQ)), išsekimo skalė iš Oldenburgo perdegimo klausimyno (*angl.* Oldenburg Burnout Inventory (OBI)). Darbe buvo naudota koreliacinė analizė bei medijuojančių procesų nustatymo analizė.

Rezultatai leidžia daryti išvadas, jog grupinis išsekimas tiesiogiai priklauso nuo individualaus išsekimo, emocinio intelekto bei socialinių konfliktų, o grupinis įsitraukimas – nuo individualaus įsitraukimo, socialinės paramos, sutelktumo bei socialinių konfliktų. Dalinai medijuojantys grupinį bei individualų išsekimą veiksniai, kuriais galima paaiškinti perdavimo mechanizmą, yra socialinė parama, emocinis intelektas bei socialiniai konfliktai, o medijuojantys grupinį bei individualų įsitraukimą veiksniai yra socialinė parama, sutelktumas bei socialiniai konfliktai.

VARTININKŲ PASIRENGIMO PADĖTI SUICIDIŠKAM ASMENIUI POKYČIAI PO SAVIŽUDYBIŲ PREVENCIJOS MOKYMŲ "SAFETALK"

Mantas Jeršovas, Katryna Spangelytė
Vilniaus universitetas

Įvadas. Daugiametė patirtis rodo, jog kiekvienais metais pasaulyje apie 800 000 žmonių miršta dėl savižudybės (PSO, 2019). Bandymų nusižudyti pasitaiko dvidešimt kartų daugiau (PSO, 2019). Lietuvoje ši problema ypač aktuali: pasaulio vidurkį Lietuva viršija daugiau nei du kartus, todėl vykdomų prevencinių programų aktyvumas bei efektyvumas labai svarbus.

Lietuvoje nuo 2017 m. vykdomi tarptautiniai savižudybių prevencijos mokymai "safeTALK" (Livingworks, Inc.), tačiau jų poveikis vartininkų (bendruomenėse esančių pagalbos teikėjų) pasirengimui teikti pagalbą suicidiškam asmeniui šalyje iki šiol nebuvo analizuotas.

Tikslas. Įvertinti vartininkų pasirengimo teikti pagalbą savižudiškam asmeniui pokyčius prieš ir iš karto po "safeTALK" mokymų.

Metodika. Tyrime dalyvavo 248 pilnamečiai asmenys. Iš jų: 29 vyrų (12 proc.), 218 moterų (88 proc.) ir 1 žmogus nenurodė lyties. Dalyvių amžiaus vidurkis 37,7 m. (SD=14,0). Buvo naudojama "Vartininkų elgesio skalė" (Gatekeeper Behavior Scale (GBS), Albright et al., 2016), kuria matuojamas pasiruošimas imtis veiksmų, susidūrus su savižudybės rizika, tikimybė, kad asmuo tokių veiksmų imsis bei pasitikėjimas savo gebėjimais (saviveiksmingumas). Dalyviai pildė anketą prieš ir iš karto po mokymų.

Rezultatai. Pritaikius porinį Stjudento t kriterijų atskleista, kad iškart po mokymų tyrimo dalyviai jautėsi esantys labiau pasiruošę padėti asmenims su savižudybės rizika (prieš: $M=3,2$ (SD=0,6), po: $M=3,9$ (SD=0,5), $t=-19$, $p<0,001$), išaugo tikimybė, kad jie imsis prevencinių veiksmų susidūre su savižudybės rizika (prieš: $M=3,2$ (SD=0,6), po: $M=3,6$ (SD=0,5), $t=-10$, $p<0,001$) bei padidėjo jų saviveiksmingumas (prieš: $M=2,9$ (SD=0,5), po: $M=3,4$ (SD=0,4), $t=-12,7$, $p<0,001$).

Išvados. Pastebimas trumpalaikis teigiamas savižudybių prevencijos mokymų "safeTALK" poveikis vartininkų pasirengimui teikti pagalbą savižudybės rizikoje esančiam asmeniui. Vartininkai po mokymų jautėsi esantys labiau pasiruošę padėti asmenims su savižudybės rizika, išaugo tikimybė, kad jie imsis prevencinių veiksmų, bei pasitikėjimas savo gebėjimais.

KARIŪNŲ PSICHOLOGINIO ATSPARUMO VEIKSNIAI IŠORINIO SPAUDIMO SĄLYGOMIS

Rosita Kanapeckaitė
Vilniaus universitetas

Psichologinio atsparumo (PA) reiškinys pastaraisiais dešimtmečiais sulaukia vis daugiau tyrėjų dėmesio ir nagrinėjamas siejant su konkrečiomis žmogaus funkcionavimo sritimis, taip pat ir karinėmis profesijomis. PA (*angl.* resilience) apibrėžiamas kaip žmogaus gebėjimas sėkmingai prisitaikyti susidūrus su nepalankiomis aplinkybėmis (DiCercia & Tronick, 2011), universalus gebėjimas, leidžiantis asmeniui nepalankiomis sąlygomis išlikti sveikam, kompetentingam ir išvengti, sumažinti ar nugalėti žalojančią negatyvių įvykių ar aplinkybių poveikį. Tai tarsi psichologinis imunitetas, kuris, Seligman (2011) teigimu, yra žmogaus elgesio ir požiūrio į gyvenimą derinys, kuris nėra paveldėtas, gali būti ugdomas. Tarnyba kariuomenėje yra neatsiejama nuo iššūkių, negatyvių patirčių, kasdieninio streso, kurį gali kelti ilgalaikės misijos, karinės operacijos, ilgas išsiskyrimas su artimaisiais, kolegomis, gyvenamosios vietos keitimas ar įtempti karių tarpusavio santykiai. Mokant kariūnus siekiama ugdyti drausmę, savireguliaciją, emocinę pusiausvyrą, sprendimų priėmimo įgūdžius įtampos situacijose. Siekiant tokio tikslo taikomi mokymo metodai lauko bei

specialiai apsunkintomis sąlygomis. Ar šie metodai ugdo svarbiausias karių psichologinio atsparumo kompetencijas?

Tyrimo tikslas – atskleisti kariūnų psichologinio atsparumo specifiką, mokymo priemonių ir metodų reikšmę formuojant atsparumą išorinio spaudimo sąlygomis ir tobulinimo galimybes. Tyrimo strategija – kokybinis tyrimas, taikant fokusuotų grupių metodą. Tyrimo dalyviai – dvi kariūnų grupės, kurių pirmąją sudarė 62 pirmo kurso, antrąją – 56 ketvirto kurso kariūnai. Tyrimo rezultatai. Abiejų grupių dalyviai akcentavo PA svarbą, gebėjo identifikuoti jo reikalaujančias situacijas, galėjo numatyti kasdien vykstančių situacijų priežastis ir pasekmes bei galimas savo reakcijas. Pirmo kurso kariūnai išskyrė situacijas, kurios, jų manymu, yra sudėtingos ir PA kompetencijų reikalaujančios. Vertindami studijų ir mokymo metodų, stiprinančių atsparumą išoriniam spaudimui, reikšmę, baigiantieji studijas kariūnai (4 kurso) akcentavo šių mokymo priemonių naudą: specialios treniruočių aplinkos sukūrimas, nuolatinis drausmės ugdymas, dienvartė, galimybė nuo antro kurso vadovauti žemesnių kursų kariūnams, lauko ir psichofizinės pratybos įvairiomis oro sąlygomis. Kita vertus, buvo atskleista, kad nepakanka tikslinių mokymo metodų, stiprinančių kariūnų PA ir su juo susijusias kompetencijas.

Apibendrinimas. Kariūnų PA ugdymas turėtų vykti kryptingai, aktualu parengti šių kompetencijų formavimo programą, nuosekliai įtraukti ją į visų kursų mokymo procesą.

EMOCINĘ PARAMĄ TEIKIANČIŲ SAVANORIŲ SAVIŽUDYBĖS INTERVENCIJOS ĮGŪDŽIAI, NUOSTATOS Į SAVIŽUDYBĘ IR PASITIKĖJIMAS SAVO GEBĖJIMAIS

Justyna Kolesnik
Vilniaus universitetas

Savižudybės vis dar išlieka reikšminga problema, tad didelis dėmesys skiriamas savižudybių prevencijai. Nurodoma, kad viena iš efektyvių savižudybių prevencijos strategijų – emocinės paramos tarnybos, kurios gali suteikti skubią emocinę paramą, o savanoriai įvardinami kaip svarbūs ištekliai, galintys padėti žmonėms, atsidūrusiems krizinėse situacijose (WHO, 2014). Kadangi neabejojama savanorių indėliu savižudybių prevencijos srityje, esminis dėmesys kreipiamas į jų paruošimą (Mann et al., 2005). Šiame kontekste svarbus tampa savižudybės intervencijos įgūdžių ir su jais susijusių veiksnių nagrinėjimas.

Tyrimo dalyvavo 63 emocinės paramos tarnybų savanoriai, 58 moterys ir 5 vyrai, amžiaus vidurkis – 33,02 metų, SD = 9,93. Savižudybės intervencijos įgūdžiai buvo matuojami Savižudybės intervencijos klausimynu (SIRI-2), nuostatos į savižudybę tirtos Nuostatų savižudybės atžvilgiu klausimynu (ATTS).

Rezultatai atskleidė, kad savižudybės intervencijos įgūdžiai teigiamai siejami su labiau smerkiančiomis nuostatomis į savižudybę, su kitais nuostatų aspektais sąsajų nerandama. Taip pat gauta, kad yra teigiamas ryšys tarp pasitikėjimo savo gebėjimais teikti pagalbą ir laiko, praleisto budint emocinės paramos tarnyboje bei tarp pasitikėjimo savo gebėjimais ir nuostatų į savižudybės prevenciją. Tačiau nerandama sąsajų tarp šių konstruktyvų ir

savižudybės intervencijos įgūdžių. Į gautus rezultatus gali būti atsižvelgiama emocinės paramos tarnybų savanorių mokymo kontekste.

Darbo vadovė: dr. Jurgita Rimkevičienė.

STUDENTŲ TRAUMINIŲ PATIRČIŲ IR POTRAUMINIO STRESO SĄSAJOS SU SOCIALINIŲ NERIMU

Monika Kvedaraitė, Paulina Želvienė
Vilniaus universitetas

Įvadas. Tyrimai atskleidžia, kad tapsmo suaugusiu raidos stadijoje nuo 18 iki 29 metų yra padidėjusi rizika psichikos sveikatos sutrikimams. Taip pat, tyrimai rodo, jog paauglių ir jaunų suaugusiųjų tarpe itin paplitęs socialinio nerimo sutrikimas. Nežiūrint to, kad yra žinoma, jog socialinis nerimas yra susijęs su potrauminio streso sutrikimu (PTSS), atlikta nedaug tyrimų, kuriuose analizuojamos trauminių patirčių sąsajos su socialiniu nerimu jauniems suaugusiems. Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti socialinio nerimo, trauminių įvykių bei potrauminio streso reakcijų sąsajas besimokančių universitetuose studentų imtyje.

Metodika. Tyrime dalyvavo 590 studentų iš įvairių Lietuvos universitetų, iš kurių 67,7 proc. – moterys, dalyvių amžiaus vidurkis – 19,77 (SD = 1,70). Socialinis nerimas buvo įvertintas naudojant Socialinės fobijos klausimyną (SPIN). PTSS reakcijų intensyvumui įvertinti naudota Įvykio poveikio skalė – Revizuota (IES-R). Trauminių įvykių patyrimas įvertintas tyrimo dalyviams pateikiant devynių potencialiai traumuojančių įvykių sąrašą.

Rezultatai. Socialinio nerimo paplitimas remiantis SPIN klausimynų studentų imtyje buvo 15,3 proc. Bent vieną trauminių įvykių nurodė patyrę 67,5 proc. tyrimo dalyvių, iš jų – 17,5 proc. pateko į aukštos PTSS rizikos grupę. Sąsajų tarp socialinio nerimo ir trauminių įvykių patyrimo nebuvo rasta. Nustatytas aukštas socialinio nerimo ir PTSS komorbidiškumas – šių sutrikimų persidengimas buvo 32,2 proc.

Apibendrinimas ir išvados. Tyrimo metu nustatytos sąsajos tarp socialinio nerimo ir PTSS jaunų suaugusiųjų imtyje. Šio tyrimo rezultatai nurodo, jog trauminis patyrimas pats savaime nėra susijęs su padidėjusiu socialiniu nerimu, tačiau dėl trauminių įvykių poveikio kylant PTSS reakcijoms, jos trikdo kasdienį asmens funkcionavimą ir galimai prisideda prie socialinio nerimo reakcijų intensyvumo. Tyrimo rezultatai yra svarbūs ir psichologams praktikams, nes nurodo, kad dirbant su socialinį nerimą turinčiais jaunais suaugusiais asmenimis svarbu atsižvelgti į jų patiriamus stresorius ir patirtas traumas.

VYRŲ SUICIDIŠKUMO YPATUMAI: ARTIMŲJŲ PERSPEKTYVA

Miglė Marcinkevičiūtė
Vilniaus universitetas

Suicidologijos tyrimų lauke, siekiant dekonstruoti savižudybės procesą nuolat atsigrežiama į kultūrinį šalies kontekstą. Remiantis Lietuvos mirtingumo rodikliais, vyrų savižudybių skaičius paskutinį dešimtmetį viršija moterų savižudybių skaičių nuo 3.9 iki 5.4 karto. Atlikto kokybinio tyrimo metu siekta į vyrų savižudybes pažvelgti artimųjų akimis ir suprasti, kaip jie mato savižudybės procesą. Konferencijos metu bus pristatomi tyrimo rezultatai sietini su artimojo perspektyva: kaip artimasis konstruoja pasakojimą apie įvykusią savižudybę, kokius aspektus mini kaip siejamus su savižudybės procesu.

Tyrimas atliktas taikant Braun ir Clarke (2013) teminės analizės metodą penkiems interviu. Tyrimo dalyviai – nusizudžiusių vyrų artimieji, vidutinis dalyvių amžius – 49 m. (SD = 12.07). Tyrimo imtį sudarė 4 moterys ir 1 vyras (nusizudžiusiojo mama, dukra, patėvis, dvi gyvenimo partnerės). Atlikus artimųjų interviu analizę išryškėjo 11 potemių susijusių su artimųjų pasakojimo ypatumais, kurios suskirstytos į tris temas: „Nori, tačiau sunku dalintis“, „Artimojo savižudybės proceso vertinimas“, „Aplinkinių svarba“.

Tyrimo rezultatai leidžia kelti prielaidą, jog artimieji linkę prisiimti svarstančiojo poziciją pasakodami apie įvykusias savižudybes, ieškoti atsakymų ir savižudybės priežasčių. Jie linkę patirti kaltę ir pyktį. Tiek patiriami jausmai, tiek atsakymų ieškojimas atsispindi pasakojime apie savižudybės procesą.

MAŽŲ VAIKŲ POTRAUMINIO STRESO REAKCIJOS IR JŲ ATPAŽINIMAS

Augustė Nomeikaitė, Ieva Daniūnaitė, Monika Kvedaraitė
Vilniaus universitetas

Tyrimai rodo, kad net 2 iš 3 vaikų (iki 16 metų) yra susidūrę su bent vienu trauminiu patyrimu (seksualinė, fizinė prievarta, smurtas šeimoje, bendruomenėje ar mokykloje, gąsdinančios medicininės procedūros ir t.t.) (Copeland, Keeler, Angold, & Costello, 2007; La Greca et al., 2008). Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenimis, 2018 metais Lietuvoje nustatyta, kad vaikai, augantys socialinės rizikos šeimose, sudarė 3.5 proc. visų šalyje gyvenančių vaikų, o smurtą galimai patyrė 4 448 vaikai (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2019).

Atlikti išsamūs tyrimai parodė, kad mažiems vaikams, kurie patyrė potencialiai traumuojančią (-čius) įvykį (-ius), ženkliai padidėja įvairių psichologinių simptomų ar sutrikimų, tokių kaip potrauminio streso sutrikimas ar kiti emociniai, elgesio ir socialiniai sunkumai, pasireiškimo rizika (De Young, Kenardy, & Cobham, 2011; Deblinger, Mannarino, & Cohen, 2015; Scheeringa, Zeanah, Myers, & Putnam, 2005). Taigi, daug vaikų patiria potencialiai traumuojančius įvykius, o tai gali pakenkti jų psichologinei gerovei.

Norint suteikti tinkamą pagalbą ir užkirsti kelią ilgalaikėms pasekmėms vaikui, jo šeimai ir visuomenei, svarbu kuo anksčiau atpažinti trauminius įvykius ir su trauma susijusius simptomus. Jeigu vaikai, kurie patyrė trauminius įvykius yra neidentifikuojami ir jiems nesuteikiama reikalinga pagalba, kyla rizika, kad jų simptomai stiprės ir taps lėtiniais. Taigi, itin aktualūs tampa metodai, galintys įvertinti vaikų trauminės patirtis kuo jaunesniame amžiuje. Tokie metodai turi būti validūs ir patikimi, jautrūs raidos aspektams bei atsižvelgti į tai, kad vaikai ne visada gali kalbėti apie trauminius įvykius ar verbalizuoti trauminio streso simptomus. Tačiau Lietuvoje beveik nėra validžių, standartizuotų ir raidai jautrių įvertinimo metodų, kurie būtų skirti įvertinti priešmokyklinio ir pradinių klasių amžiaus vaikų, patyrusių potencialiai traumuojančius įvykius, psichologinę savijautą.

Pranešime „Mažų vaikų potrauminio streso reakcijos ir jų atpažinimas“ bus apžvelgiami pasaulyje atlikti mažų vaikų potrauminio streso reakcijų tyrimai, šiuo metu prieinami streso reakcijų atpažinimo instrumentai bei tyrėjams kylantys iššūkiai.

Darbo vadovas: prof. dr. Evaldas Kazlauskas.

ŽAIDYBINIMO TAIKYMAS NAUJŲ DARBUOTOJŲ SOCIALIZACIJOS PROCESĖ

Žigimantas Pečiūra

Vilniaus universitetas

Daugelis organizacijų siekia tinkamai įvesti naujus darbuotojus į darbinę aplinką. Atlikti tyrimai rodo, kad efektyvus socializacijos procesas yra susijęs su išaugusiu darbuotojų produktyvumu, pageidaujamų darbinių nuostatų formavimusi bei ketinimu organizacijoje dirbti ilgiau (Bauer et al., 2007).

Vis dėlto, visuomenėje vykstantys technologiniai, socialiniai ir ekonominiai pokyčiai lemia trumpesnę darbo vienoje organizacijoje trukmę. Viena to galimų priežasčių – netinkama naujų darbuotojų socializacija. Kaip pažymi V. Gražulis (2012), Lietuvos organizacijose naujų darbuotojų socializacijos procesas nėra sistemingas ir dažnu atveju – nepakankamai sėkmingas. Didėjant darbo procesų tempui ir suasmenintos socializacijos poreikiui, tikėtina, kad organizacijos neužtikrina reikiamo dėmesio ir skiria nepakankamai pastangų naujokų tapsmui senbuviams. Darbuotojai tarpusavyje skiriasi mokymosi stiliais, technologijų naudojimosi įgūdžiais bei bendravimo su kolegomis ir vadovais ypatumais. Todėl šiuolaikinės organizacijos yra priverstos ieškoti modernių ir įtraukiančių būdų, kurie padėtų išlaikyti ilgalaikį žmogiškąjį kapitalą.

Viena iš populiarėjančių pastarojo dešimtmečio tendencijų organizacinių procesų valdyme – žaidybinimo elementų panaudojimas. Žaidybinimas yra paremtas natūraliu žmonių polinkiu naudoti žaidimus mokymuisi, žinių perdavimui, gebėjimų vystymui bei sąveikai su kitais asmenimis (Werbach & Hunter, 2012), todėl tai gali būti pritaikoma įgyvendinant pagrindinius organizacinės socializacijos uždavinius – išmokyti naują darbinį vaidmenį, prisitaikyti prie jo bei įgyti atitinkamų žinių bei gebėjimų tinkamam funkcionavimui (Bauer et al., 2007). Yra

pastebima, kad sužaidybintos veiklos turi reikšmės darbuotojų mokymusi ir socialinių ryšių kūrimui darbinėje aplinkoje (Stanculescu, 2016), skatina didesnį darbuotojų įsitraukimą ir įsipareigojimą organizacijai (Hussain et al., 2018) bei yra susijusios su geresniu informacijos atgaminimu naujų darbuotojų orientavimo metu (Brull, Finlayson & Kostelec, 2017). Vis dėlto, tam tikri žaidybinimo elementai skatina darbuotojų tarpusavio varžymąsi. Komandose, kuriose yra didelė vidinė konkurencija, nauji darbuotojai gali mažinti bendrą generuojamų idėjų skaičių, nes kitų komandos narių yra suvokiami kaip išorinė grėsmė (Rink et al., 2013).

Neretai asmenys įsidarbina organizacijose, kuriose yra taikomos sužaidybintos veiklos, tačiau nėra atlikta metodologiškai grįstų tyrimų, kurie leistų įvertinti jų poveikį naujų darbuotojų socializacijos procesui. Atlikta sisteminė literatūros analizė leidžia kurti žaidybinimo taikymo darbuotojų socializacijoje modelį, kuris paaiškintų žaidybinimo elementų taikymo praktikoje sėkmes ir nesėkmes.

POTRAUMINIO STRESO IR POZITYVIOS PSICHIKOS SVEIKATOS SĄSAJOS TAPSMO SUAUGUSIUOJU LAIKOTARPIU

Gabija Petrauskaitė, Austėja Dumarkaitė, dr. Inga Truskauskaitė-Kunevičienė
Vilniaus universitetas

Įvadas. Psichikos sveikata – tai ne tik psichikos sutrikimų nebuvimas: šiuolaikinė psichikos sveikatos sąvoka apima ir psichikos sveikatos sutrikimus (dar vadinamus negatyvia psichikos sveikata), ir subjektyvią psichologinę gerovę (dar vadinama pozityvia psichikos sveikata) (Lluch-Canut et al., 2013). Yra nustatyta, kad pozityvi psichikos sveikata gali veikti kaip apsauginis veiksnys, susidūrus su stresoriais (Truskauskaitė-Kunevičienė et al., 2020). Vis dėlto pozityvios psichikos sveikatos vaidmuo iki šiol nebuvo tyrinėtas potrauminio streso kontekste. Taip pat nėra pakankamai tyrimų nagrinėjančių potrauminio streso ir pozityvios psichikos sveikatos sąsajas tapsmo suaugusiuoju laikotarpiu, kai yra padidėjusi rizika psichikos sveikatos sutrikimams. Taigi, šio tyrimo tikslas – nustatyti potrauminio streso požymių ir pozityvios psichikos sveikatos sąsajas tapsmo suaugusiuoju laikotarpiu.

Metodika. Tyrime dalyvavo 416 Vilniaus universiteto pirmo kurso studentų (amžius: $M = 19,48$; $SD = 3,31$). Pozityvi psichikos sveikata buvo vertinama Pozityvios psichikos sveikatos klausimynu (PMH, Lukat et al., 2016). Susidūrimui su sukrečiančiomis gyvenimo patirtimis įvertinti buvo naudotas Gyvenimo įvykių sąrašas (LEC, Weathers et al., 2013), potrauminio streso simptomų vertinimui – Tarptautinis traumos klausimynas (ITQ, Cloitre et al., 2018). Duomenų analizėje buvo vertinamas mediaciniai pozityvios psichikos sveikatos efektai potrauminio streso reakcijų intensyvumui. Analizė atlikta naudojant struktūrinį lygčių modeliavimą (angl. SEM) su programa Mplus 8.

Rezultatai ir išvados. Rezultatai atskleidžia, kad aukštesnis pozityvios psichikos sveikatos lygis yra neigiamai susijęs su potrauminio streso simptomais. SEM modelis gerai atitiko tyrimo duomenims ($\chi^2(96) = 224,12$, $p < .001$; CFI = 0,96, TLI = 0,95, RMSEA[90% CI] = 0,06 [0,05, 0,07]). Taigi, tyrimo rezultatai parodo, kad pozityvi psichikos sveikata gali būti svarbus

apsauginis veiksnys, mažinantis potrauminio streso simptomų atsiradimo tikimybę, susidūrus su trauminėmis patirtimis. Šie tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad jaunimui skirtos psichikos sveikatos stiprinimo intervencijos, kuriomis siekiama padėti efektyviau susidoroti su stresinėmis ir trauminėmis patirtimis, galėtų būti nukreiptos į pozityvios psichikos sveikatos stiprinimą.

JAUNUOLIŲ SOCIALINIŲ TINKLŲ NAUDOJIMO SAŠAJOS SU TIESIOGINIU BENDRAVIMU

Rūta Remėzaitė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Šiandien socialinius tinklus paaugliai naudoja domėdamiesi savo pomėgiais (Ito et al., 2009), užmegzdamį ryšius (Reich et al., 2012), tenkindami priklausymo ir savirealizacijos poreikius (Davis, 2012), ugdydami tapatybę (Uhls et al., 2017). Nors naudojimas socialiniais tinklais turi daugybę privalumų, įskaitant bendravimo optimizavimą ir palaikymą bei informacijos sklaidą (Horzum, 2016), atsiranda rizika, kad naudotojai nesugebės save kontroliuoti ir tai taps problemišku elgesiu (Kircaburun et al., 2019). Vykstantis modernizacijos procesas skatina visuomenės individualizmą, kas gali atsiliepti socialiniams santykiams (Dooris et al., 2007). Dėl to išryškėja dvi prieštaringos tendencijos: žmonės gali daugiau laiko praleisti namuose, naudodamiesi informacinėmis technologijomis, kurdami virtualius tarpasmeninius santykius, tačiau tuo pačiu praleisdami vis mažiau laiko vietinėje bendruomenėje (Thulin & Vilhelmson, 2005). Žvelgiant iš šios perspektyvos, galimai mažėja tiesioginio bendravimo vaidmuo. Taigi, šio darbo tikslas – išsiaiškinti jaunuolių socialinių tinklų naudojimo ir tiesioginio bendravimo sąsajas. Tyrime dalyvavo 293 mokiniai, kurie mokosi 9–11 klasėje. Tyrimo duomenų rezultatai parodė, kad beveik pusė tiriamųjų (45 proc.), naudodamiesi socialiniais tinklais, bandė pabėgti nuo neigiamų jausmų, o 32 proc. tyrimo dalyvių nesėkmingai norėjo sumažinti laiką praleidžiamą socialiniuose tinkluose. Taip pat nustatyta, kad vaikai, mažiau tiesiogiai bendraujantys su tėvais, yra linkę nurodyti daugiau socialinių tinklų priklausomybės simptomų ($p=-0,18$; $p=0,002$), ypač tarp mergaičių. Pastebėta, kad problemiškas socialinių tinklų naudojimas labiau pasireiškia tarp vaikų, kurie daugiau tiesiogiai bendrauja su mokytojais ($p=0,13$; $p=0,035$). Svarbu tai, kad mergaitės dažniau nei berniukai jaučiasi blogai, kai negali nustoti naudotis socialiniais tinklais ($\chi^2=4,67$; $p=0,031$), nesėkmingai bando jais naudotis mažiau ($\chi^2=23,90$; $p<0,001$) ir dažniau ginčijasi su kitais žmonėmis dėl savo socialinių tinklų naudojimo ($\chi^2=11,37$; $p=0,001$). Be to, mergaitės daugiau nei berniukai nurodo socialinių tinklų priklausomybės simptomų ($U=7027,00$; $p<0,001$). Taigi, beveik kas antras jaunuolis bando pabėgti nuo neigiamų jausmų naudodamasis socialiniais tinklais. Taip pat, mažiau su tėvais ir daugiau su mokytojais tiesiogiai bendraujantys paaugliai dažniau naudojami socialiniais tinklais. Svarbu ir tai, kad mergaitės dažniau nei berniukai susiduria su sunkumais, kai bando nustoti naudotis socialiniais tinklais ir dažniau ginčijasi dėl jų naudojimo.

Darbo vadovas: prof.dr. Kastytis Šmigelskas. Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, Visuomenės sveikatos fakultetas, Sveikatos psichologijos katedra.

PROSTATOS VĖŽIU SERGANČIŲJŲ TRAUMINIO STRESO REAKCIJOS IR PSICHOLOGINĖ GEROVĖ

Miglė Rudytė, Aušvydas Patašius, Sigita Tindžiulytė
Vilniaus universitetas

Visuose vėžio diagnostikos, gydymo etapuose ar po gydymo, pacientai susiduria su didžiu stresu (Holland et al., 2013). Pasaulyje daugiau kaip 1 milijonui vyrų yra diagnozuojamas prostatos vėžys (Culp, Soerjomataram, Efstathiou, Bray, & Jemal, 2020) ir tai viena iš dažniausiai diagnozuojamų vėžio formų (Bray et al., 2018). Dažnai tyrimuose didžioji dalis dalyvių būna moterys, sergančios krūties vėžiu, tačiau trūksta studijų apie kitomis vėžio formomis sergančių asmenų psichinę sveikatą (Niedzwiedz, Knifton, Robb, Katikireddi, & Smith, 2019).

Šiuo tyrimu siekta įvertinti vyrų, kuriems vykdomos prostatos vėžio diagnostinės procedūros, psichologinę gerovę ir potrauminio streso sutrikimo požymių ypatumus. Tyrimas vyko Nacionaliniame vėžio institute, dalyvavo 70 vyrų, kuriems buvo baigtos atlikti medicininės diagnostikos procedūros. Tiriamųjų amžiaus vidurkis – 68,09 (SD = 9,49). Tyrime naudotas Pasaulio sveikatos organizacijos geros savijautos rodiklis (WHO–5), skirtas matuoti subjektyvią gerovę. Susidūrimas su trauminiais įvykiais įvertintas naudojant Gyvenimo įvykių klausimyną (LEC). Potrauminio streso požymiams įvertinti buvo naudojamas Tarptautinis traumos klausimynas (ITQ).

Tyrimo rezultatai parodė, kad trečdalis vyrų, kuriems buvo atlikta prostatos vėžio diagnostika, patenka į depresijos rizikos grupę. Be to, vyrai, kurie neturi ilgalaikių santykių pasižymi labiau išreikštomis potrauminio streso reakcijomis. Taigi dalis vyrų, kuriems vykdomos prostatos vėžio diagnostinės procedūros, susiduria su didesniais psichologiniais sunkumais.

STUDENTŲ KETINIMO TAPTI ANTREPRENERIU PSICHOLOGINIAI VEIKSNIAI

Akvilė Sabulytė
Vilniaus universitetas

Antrepreneris vykdo inovatyvią, kūrybišką veiklą, geba idėją paversti verslu, kuria naujus produktus ir paslaugas, organizuoja veiklą sau ir kitiems darbuotojams, prisiima su verslu susijusią riziką. Lietuvoje sparčiai besiplečiant jaunimo verslumą skatinančioms galimybėms, auga ir poreikis suprasti jaunimo pasirinkimo kurti savo verslą psichologines prielaidas. Ketinimas tapti antrepreneriu (*angl.* entrepreneurial intention) - yra nuostata pradėti ir vystyti savo verslą (Krueger et al., 2000). Ši nuostata svarbi planuojant antreprenerio karjerą ir kuriant, pavyzdžiui, startuolius - aukštos pridėtinės vertės sektoriuose veikiančias įmones, turinčias didelį augimo potencialą (Luger & Koo, 2005). Verslo kūrimas yra sudėtinga veikla, todėl ketinimo tapti antrepreneriu prielaidų analizė gali padėti suprasti tokio tipo įmonių

kūrimo ir funkcionavimo procesus, rengti jaunų verslininkų kompetencijų stiprinimo programas (Olugbola, 2017).

Psichologinėje antrepenerystės tyrimų perspektyvoje atskleistos asmeninės ypatybės, svarbios pradedant ir plėtojant verslą: streso ir rizikos toleravimas, saviveiksmingumas, pasiekimų motyvacija, atvirumas patirčiai, gebėjimas dirbti savarankiškai ir kt. (Frese & Gielnik, 2014). Dažniausiai šie veiksniai nagrinėjami pradėjusių savo verslą jaunų verslininkų imtyse, tuo tarpu aktualu tirti studentų ketinimą tapti antrepreneriu ir šio ketinimo psichologines prielaidas. Tyrimas grindžiamas Planuoto elgesio teorija (Ajzen & Fishbein, 1980; Armitage & Christian, 2017). Tikslas – išnagrinėti studentų ketinimo tapti antrepreneriu raišką ir sąsajas su asmeninėmis psichologinėmis charakteristikomis. Pirmajame tyrimo etape atliktas kokybinis tyrimas tikslu atskleisti dalyvių požiūrį apie savo verslą kaip karjeros pasirinkimą bei apibrėžti, kokios psichologinės savybės, dalyvių nuomone, yra svarbios, norint jį pradėti ir vykdyti. Tyrimo imtis patogioji, dalyvavo dešimt Vilniaus universiteto įvairių studijų programų studentai ir du savo verslą plėtojantys verslininkai (amžius – iki 30 metų). Metodas – pusiau struktūruotas interviu. Rezultatai: antrepreneriams svarbiausios psichologinės charakteristikos yra saviveiksmingumas, autonomijos poreikis, asmeninė lyderystė, polinkis rizikuoti, atsparumas stresui, proaktyvumas, prisitaikymas prie permainų.

Šių rezultatų pagrindu antrajame etape bus parengta studentų apklausos anketa ir, taikant kiekybinio tyrimo strategiją, įvertinta studentų ketinimo tapti verslininku raiška bei psichologiniai veiksniai.

Darbo vadovė doc. Dalia Bagdžiūnienė.

PSICHOLOGINĖS GEROVĖS IR MIEGO KAITA, ATŠAUKIANT VASAROS LAIKĄ

Roberta Siliūnaitė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Įvadas. Vasaros laiko reiškinys pastaruoju metu sulaukia daug dėmesio tiek iš visuomenės, tiek iš politinių struktūrų. Svarstoma, ar dėl vasaros laiko gaunama ekonominė nauda atsveria moksliniuose tyrimuose randamą poveikį žmogaus fizinei, psichologinei būsenai ir elgesiui. Šio tyrimo tikslas – įvertinti psichologinės gerovės ir miego kaitą, atšaukiant vasaros laiką.

Tyrimo dalyviai. Visuose keturiuose matavimuose dalyvavo 586 tiriamieji, kurių amžius 18-89 metai ($M = 46,5 \pm 18,9$). Iš jų 39,8% – vyrų, 60,2% – moterų.

Tyrimo metodai. Kiekybinio tyrimo metu buvo atlikti 4 matavimai: prieš vasaros laiko atšaukimą, praėjus porai dienų po atšaukimo, praėjus 10 dienų po atšaukimo ir praėjus mėnesiui po vasaros laiko atšaukimo (VLA). Tyrimo instrumentas – anoniminė anketa, kurią sudarė 4 LPGS-S subskalės – optimizmo, pasitenkinimo darbu, pasitenkinimo fizine sveikata, neigiamo emocingumo (psichologinei gerovei vertinti), 2 SCRAM klausimyno subskalės

(miego kokybei ir chronotipui vertinti), socialiniai ir demografiniai klausimai. Duomenų analizė atlikta vienmatės ir dvimatės analizės lygmenyse.

Tyrimo rezultatai. Psichologinė gerovė, miego kokybė ir sveikatos vertinimas visų matavimų metu buvo aukščiau nei vidutinis balas. Moterys ir daugiau dirbantys tyrimo dalyviai psichologinę gerovę, miego kokybę ir sveikatą vertino prasčiau, o psichologinė gerovė ir sveikatos vertinimas prastėjo ir su didėjančiu amžiumi. Psichologinė gerovė, miego kokybė, sveikatos vertinimas tarpusavyje vidutiniškai teigiamai koreliuoja (koreliacija nuo 0,24 iki 0,57). Atšaukus vasaros laiką buvo pastebėti pasitenkinimo darbu, pasitenkinimo fizine sveikata ir neigiamo emocingumo prastėjimas ($p < 0,05$), o optimizmas liko nepakitęs ($p = 0,196$). Miego kokybė statistiškai reikšmingai išaugo III matavimo metu. Sveikatos vertinimas tolygiai krito po vasaros laiko atšaukimo. Nustatyta, kad didesnis vasaros laiko atšaukimo poveikis siejamas su moteriška lytimi, didesniu darbo krūviu, dieniniu darbo grafiku, vakariniu chronotipu. Skirtingose amžiaus grupėse vasaros laiko atšaukimo poveikis nespecifiškas.

Išvados. Vasaros laiko atšaukimas turi neigiamą efektą neigiamam emocingumui, pasitenkinimui darbu, fizine sveikata, sveikatos vertinimui. Optimizmas šio tyrimo metu išliko beveik toks pats. Miego kokybės rodiklis išaugo praėjus 10 dienų po vasaros laiko atšaukimo.

Psichologijos bakalauro baigiamasis darbas. Mokslinis vadovas: prof. dr. Kastytis Šmigelskas

RIBINIO ASMENYBĖS SUTRIKIMO DINAMIKA PAAUGLYSTĖJE: SISTEMINĖ LITERATŪROS APŽVALGA

Gabrielė Skabeikytė
Vilniaus universitetas

Europos tyrimų kontekste ribinis asmenybės sutrikimas laikomas viena iš opiausių visuomenės sveikatos problemų (Chanen, Sharp & Hoffman, 2017). Longitudiniai moksliniai tyrimai vienareikšmiškai įrodo diagnozės validumą paauglystėje (Haltigan & Vaillancourt, 2016; Johnson et al., 2000), tuo tarpu nepastebėtas ir negydomas sutrikimas gali sukurti daugybę neigiamų pasekmių. Normatyvinės raidos atveju neadaptyvūs asmenybės bruožai yra linkę mažėti, tačiau tais atvejais, kuomet šie bruožai siekia aukštus rodiklius, jie yra stabilūs laike (Sharp et al., 2018). Tyrimai atskleidžia, jog ženkliai išreikšti sutrikimo požymiai ne tik sutrikdo kasdienį paauglio funkcionavimą (prastėjantys akademiniai pasiekimai, žemesnė gyvenimo kokybė, didėjanti kitų sutrikimų rizika ir kt.) (Crawford et al., 2001; Thompson et al., 2019; Wright, Pincus and Lenzenweger, 2015), tačiau kartu užkerta kelią sveikų asmenybės bruožų ir tapatumo raidai (Wright et al., 2010). Tai reiškia, jog dalis paauglių įžengia į suaugusiųjų laikotarpį jau turėdami rimtų asmenybės sunkumų (Greenfield et al., 2015; Stepp, 2012). Atsižvelgiant į tai, Chanen ir kolegos (2017) teigia, jog mokslininkų dėmesys turėtų būti telkiamas ne ties sutrikimo etiologijos analize, o ties išskyrimu faktorių, kurie yra susiję su požymių kaita raidoje.

Pranešimo metu bus pristatomi 1980–2019 metų literatūros sisteminės apžvalgos duomenys, atskleidžiantys psichosocialinius veiksnius, susijusius su ribinio asmenybės sutrikimo požymių dinamika paauglystėje. Pirmajame analizės etape pagal raktinius žodžius rasti 563 straipsniai. Kituose etapuose vertinant atitikimą atrankos kriterijams, galutinei analizei ir kokybės vertinimui buvo atrinkti 14 straipsnių, kurie buvo longitudinaliniai ir apėmė bent du ribinio asmenybės sutrikimo požymių matavimus paauglystėje. Apibendrinant duomenis išskirtos kelios veiksnių grupės, kurios buvo empiriškai susietos su paauglių ribinio asmenybės sutrikimo požymių dinamika raidoje: vaiko faktoriai ir psichopatologija, tėvų psichopatologija, auklėjimo ypatumai bei tarpasmeniniai ir aplinkos veiksniai. Šie duomenys suteikia idėjų svarstant apie galimas ankstyvos intervencijos ir prevencijos kryptis bei kartu sukuria pagrindus planuojant tolimesnius mokslinius tyrimus.

SUKELTŲ EMOCINIŲ BŪSENŲ POVEIKIS MOTERŲ REAKCIJAI Į MAISTO UŽUOMINAS

Agnė Stanytė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Evoliucijos metu, maisto radimas ir sugebėjimas jį pasiimti buvo vienas iš pagrindinių veiksnių, užtikrinusių išgyvenimą (Castellanos et al., 2009). Dėl šios priežasties žmonės natūraliai pasižymi greitesne reakcija į maisto užuominas aplinkoje (Werthmann et al., 2013) arba didesniu dėmesio tendencingumu, kuris apibūdinamas kaip selektyvus dėmesio paskirstymas į su maistu susijusį stimulą, kai tuo pačiu metu susiduriama su kitu stimulu (Eysenck & Keane, 2010). Nagrinėjant mitybos įpročius pastebima, kad moterims dažniau nei vyrams pasireiškia įvairūs mitybos sutrikimai (Keski-Rahkonen & Mustelin, 2016), didesnė dalis moterų turi antsvorio (Ng et al., 2014), jos dažniau naudoja neadaptyvius emocijų reguliavimo būdus (Opwis et al., 2017), pasižymi labiau išreikštu emociniu valgymu (Camilleri et al., 2014). Emocijos motyvuoja ieškoti asmeniškai svarbių stimulų, kurie padeda palaikyti pozityvią ar pagerina negatyvią emocinę būseną (Fadardi et al., 2016). Dėl šių priežasčių moterys, patirdamos tam tikras emocines būsenas, gali pasižymėti padidėjusiu dėmesio tendencingumu į maisto užuominas ir pagreitėjusia reakcija į jas. Šio tyrimo tikslas – įvertinti sukeltų emocinių būsenų poveikį moterų reakcijai į maisto užuominas.

Eksperimente dalyvavo 87 20-39 metų moterys, atsitiktinai suskirstytos į tris emocinio poveikio grupes: kontrolinę, negatyvaus ir pozityvaus poveikio grupes. Reakcija į maisto užuominas, matuota vizualinio zondo užduotimi, vertinta prieš ir po atsitiktinai paskirto emocinio vaizdinio stimulo. Naudota anketa, skirta įvertinti asmenybės bruožams, psichologiniams mitybos stiliams, demografinėms charakteristikoms.

Rezultatai: nustatyta, kad reakcija į maisto užuominas po vaizdinio stimulo pagreitėjo visose tyrimo grupėse ($p < 0,05$), dėmesio tendencingumas reikšmingai sumažėjo negatyvaus ($p < 0,05$) ir pozityvaus poveikio grupėse ($p < 0,05$), tačiau skirtumai tarp grupių nebuvo reikšmingi ($p > 0,05$). Nustatyta, kad reakciją į maisto užuominas po vaizdinio stimulo lėmė tik

pradinė reakcija į maisto užuominas ($OR=1,06$; $p<0,001$), o dėmesio tendencingumą po vaizdinio stimulo lemiančių veiksnių nenustatyta.

Išvados: Sukelta emocinė būseną reakcijai į maisto užuominas poveikio neturėjo. Galima kelti prielaidą, kad vien tik negatyvių ar pozityvių emocijų būsenų neužtenka, kad reakcija į maisto užuominas pasikeistų.

Darbo vadovas prof. dr. Kastytis Šmigelskas.

AUGANTIS KŪRYBIŠKUMAS: ŽAIDIMU PAREMTAS UGDYMAS IR PRADINIŲ KLASIŲ MOKSLEIVIŲ KŪRYBIŠKUMAS

Mantė Surgautaitė

Vilniaus universitetas

Kūrybiškumas, kaip gebėjimas sukurti naują, neįprastą ir nelauktą suvoktos ar esamos problemos sprendimą, remiantis jautriu ir visa apimančiu suvokimu, yra traktuojamas kaip viena esminių 21 amžiaus mokinių kompetencijų. Šio gebėjimo ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose – bene didžiausias iššūkis švietimo įstaigoms. Todėl ieškoma būdų, kaip ugdyti mokinių kūrybiškumą. Vienas iš tokių – žaidimu grįsto mokymosi programos. Klaipėdos Gedminų progimnazijoje dalį tradicinių matematikos pamokų keičia žaidimu paremta ugdymo programa "PLAY Math 1-2-3-4". Tyrimu siekiama įvertinti, kaip vykdoma programa prisideda prie mokinių kūrybiškumo ugdymo. Tyrime dalyvavo 99 pradinių klasių mokiniai, lankantys Klaipėdos Gedminų progimnazijos 2-3 klases. Eksperimentinę grupę sudarė 63 progimnazijos antros ($n=49$) ir trečios ($n=14$) klasių mokiniai, kurių amžius nuo 8 iki 10 metų ($M=8,26$, $SD=0,52$), iš jų 31 (49%) mergaitė ir 32 (51%) berniukai. Palyginamąją grupę sudarė 36 progimnazijos antros ($n=12$) ir trečios ($n=24$) klasių mokiniai, kurių amžius nuo 8 iki 10 metų ($M=8,54$, $SD=0,54$), iš jų 22 (61%) mergaitės ir 14 (39%) berniukai. Kūrybiškumas vertintas Piešimo testu kūrybiškam mąstymui (TCT-DP), intelektas – Spalvotosiomis progresuojančiomis matricomis (CPM), papildomus duomenis apie mokinius pateikė tėvai. Visų vaikų kūrybiškumas buvo vertinamas prieš pradedant programą bei eksperimentinei grupei gavus 7 intervencijas. Palyginamosios grupės kūrybiškumas antrą kartą vertintas tuo pat metu kaip ir eksperimentinės. Eksperimentinės bei palyginamosios grupių kūrybiškumas prieš pradedant programą nesiskyrė, tačiau po 7 intervencijų pastebėta, jog palyginamosios grupės mokinių kūrybiškumas kiek didesnis nei eksperimentinės grupės vaikų ($p<0,05$). Per programos vykdymo laikotarpį nei eksperimentinės, nei palyginamosios grupės kūrybiškumo pokyčio nebuvo. Pranešime bus pristatomi kūrybiškumo bei intelekto sąveikos rezultatai, aptariami vaiko aplinkos veiksniai, besisieję su kūrybiškumu.

SOCIALINIŲ REKLAMŲ, SKIRTŲ VAIRAVIMO IŠGĖRUS PREVENCIJAI, EFEKTYVUMĄ LEMIANTYS VEIKSNIAI

Dainora Šakinytė

Vytauto Didžiojo universitetas

Vairavimas išgėrus yra viena didžiausių 21 amžiaus pasaulio problemų, galinti tapti trečia dažniausių mirties ar negalios priežasčių pasaulyje. Atsižvelgiant į tai, jog nelaimės, susijusios su vairavimu išgėrus, didžiąja dalimi yra nulemtos žmonių priimtų sprendimų, daroma prielaida, kad šių nelaimingų atsitikimų galima išvengti taikant prevencines priemones, iš kurių viena efektyviausių yra į baimę apeliuojančios socialinės reklamos. Manoma, jog tam, kad socialinė reklama, skirta vairavimo išgėrus prevencijai, būtų efektyvi, yra svarbu, kad ji sukeltų baimę ir tokiu būdu paskatintų nevairuoti išgėrus. Vis dėlto, tyrimai rodo, kad Lietuvoje kuriamos ir rodomos socialinės reklamos jauniems vairuotojams baimę sukelia ne visuomet, tad šio tyrimo, kurio vadovė dr. Rasa Markšaitytė, tikslas – įvertinti veiksnius, lemiančius socialinių reklamų, skirtų vairavimo išgėrus prevencijai, efektyvumą.

Tyrimas, kuriame dalyvavo 18 – 25 metų vairuojantys studentai, buvo atliekamas taikant fokus grupės diskusijos metodą (iš viso prarastos 4 fokus grupės – 2 merginų ir 2 vaikinų). Tyrimo metu buvo rodomos dvi socialinės reklamos, skirtos vairavimo išgėrus prevencijai (naudotos ankstesniuose tyrimuose, kur buvo įvertintos kaip nesukeliančios baimės), bei pateikiami pusiau struktūruoti klausimai, siekiant išskirti su šių socialinių reklamų efektyvumu susijusius veiksnius. Tyrimo rezultatai patvirtino, kad tiriamiesiems rodytos socialinės reklamos baimės nesukėlė. Kaip pagrindinės priežastys, lėmusios mažą socialinių reklamų efektyvumą išskirtos šios: per trumpas arba neaiškūs neigiamų pasekmių (tiek socialinių, tiek fizinių), susijusių su vairavimu išgėrus, vaizdavimas bei šabloninių draudimų, skatinančių nevairuoti išgėrus, naudojimas. Taip pat išskirti šie socialinių reklamų efektyvumą galintys padidinti veiksniai: susimąstyti skatinančių frazių, realių kadru iš įvykio vietos ar kokybiškesnio montažo naudojimas bei didesnis garso efektų, kuomet vaizduojamas nelaimingas atsitikimas, susijęs su vairavimu išgėrus, naudojimas. Išskirti su reklamų efektyvumu susiję veiksniai nesiskyrė priklausomai nuo tyrimo grupės ar socialinės reklamos rodymo eiliškumo.

Daroma prielaida, kad šio tyrimo rezultatų panaudojimas kuriant socialines reklamas, skirtas vairavimo išgėrus prevencijai, ne tik padidintų efektyvumą siekiant sukelti jaunų vairuotojų baimę, bet ir paskatintų nevairuoti išgėrus.

EMPIRINIŲ TYRIMŲ SVARBA FILOSOFIJOJE

Algirdas Tiuninas

University of Glasgow

Kadangi filosofija tampa vis tarpdiscipliniškesne sritimi, svarbu apibrėžti galimą empirinių tyrimų svarbą filosofiniams samprotavimams. Filosofijos ir empirinių tyrimų sąveiką padeda aiškinti J.Greenė ir kolegų (2001, 2007, 2014) neuromoksliniai moralinių sprendimo priėmimo

tyrimai. Jie atskleidžia, jog skirtingų smegenų dalių aktyvumas susijęs su skirtingo pobūdžio moralinių sprendimų priėmimu. Priimant moralinius sprendimus, kurių pagrindas yra atliekamo veiksmo savybės, daugiausiai naudojamos archajiškos smegenų dalys, susijusios su nereflektyviomis emocinėmis reakcijomis. Žvelgiant iš evoliucinės perspektyvos, šios emocinės reakcijos leidžia ekonomiškai prieiti apytikriai teisingas išvadas, tačiau jomis pasikliauti negalima, kai norime priimti itin tikslų sprendimą. Taigi, norint filosofijoje kaip prioritetą išlaikyti tikslumą, svarbu suvokti šių emocijų reakcijų nepatikimumą ir nesiremti jomis moralės filosofijoje. Šis modelis atspindi bendrą produktyvios mokslinių tyrimų ir filosofinių problemų sąveikos (ar bent vienos iš jos formų) struktūrą. Empiriniai tyrimai gali atskleisti žmogaus psichologinių ypatumų nulemtą šališkumą tam tikroms nepagrįstoms prielaidoms ir padėti jų atsisakyti filosofiniame teorizavime. Mąstydami panašiu principu, galėtume kritiškai įvertinti tokių filosofijoje įprastų esybių kaip individuali tapatybė ar priešastingumas egzistavimo klausimą. Žmogus linkęs projektuoti savo konceptus į išorinį pasaulį. Pavyzdžiui, žmogus mato pasaulį kaip suskirstytą į objektus, nes pasaulio matymas per objektų prizmę yra evoliuciškai labiau ekonomiškasis nei objektyvus visų aplinkos detalių suvokimas (Hoffman et al., 2015). Analogiškai pasaulio matymas per abstraktesnių sąryšių prizmę yra ekonomiškasis nei visų jų savybių suvokimas. Taigi, esame linkę manyti, jog priešastingumas ar individuali tapatybė yra nepriklausomos esybės ("abstraktūs objektai"), net jei taip ir nėra. Todėl svarbu rasti nepriklausomų nuo intuicijos argumentų juos tokiais laikyti arba šio požiūrio atsisakyti. Taigi, psichologiniai procesai, apie kuriuos sužinojome iš empirinių tyrimų, suteikia informacijos, kurios negalima ignoruoti sprendžiant teorines filosofines problemas.

PSICHOLOGINIS ĮGALINIMAS KAIP MODERUOJANTIS VEIKSNYS KAULŲ ČIULPŲ TRANSPLANTACIJĄ PATIRIANČIŲ PACIENTŲ GYVENIMO KOKYBEI

Marija Turlinskienė
Vilniaus universitetas

Vis daugiau mokslinių studijų atskleidžia psichologinio įgalinimo (PI) poveikį pacientų geresnei gyvenimo kokybei, emocinei savijautai, sąmoningam bei aktyvesniam įsitraukimui į gydymą ir sveikimo procesą. Onkohematologinių pacientų, patiriančių agresyvų gydymą (Kaulų čiulpų transplantaciją) psichologinio įgalinimo (PI) tyrimų beveik nėra, nors keliamos prielaidos, kad PI gali būti laikomas vienu svarbiausių mechanizmų, padedančių onkologine liga sergantiems pacientams palaikyti tam tikrą jų ligos patirties kontrolę. PI yra daugialypis konstruktas, apimantis intrasubjektyvius (saviveiksmingumas) bei intersubjektyvius (suvokiama parama iš aplinkos) komponentus. Šio tyrimo rėmuose bus siekiamam nustatyti, kaip PI susijęs su pacientų, patiriančių kaulų čiulpų transplantaciją, emocine savijauta (nerimu, depresija, distresu) bei su jų gyvenimo kokybe, privalumų radimu ligos ir gydymosi situacijoje bei su suvokiama sąveika su medikais.

Tyrimo dalyvaus 150 suaugusių (virš 18 metų) onkohematologine liga sergančių pacientų (moterų ir vyrų), gydomų kaulų čiulpų transplantacija. Longitudinį tyrimą sudarys du etapai, pirmas matavimas vyks prieš kaulų čiulpų transplantaciją, antras – praėjus 6-8 savaitėms po

kaulų čiulpų transplantacijos. Bus matuojama pacientų psichoemocinė savijauta: distresas, nerimas, depresija (DT, BDI, BDA); psichologinis įgalinimas (CEQ), subjektyviai suvokiama gyvenimo kokybė po kaulų čiulpų transplantacijos (FACT-BMT), privalumų radimas (BFS) bei sąveika su medicinos personalu.

Keliama prielaida, kad PĮ konstruktas yra moderatorius pacientų suvokiamai gyvenimo kokybei bei privalumų radimui ligos ir gydymosi situacijoje praėjus trimis mėnesiams po kaulų čiulpų transplantacijos. Taip pat keliama hipotezė, kad pacientų suvokiama sąveika su medicinos personalu turi reikšmingą ryšį su PĮ konstruktu: kuo geriau pacientai vertina sąveiką su medicinos personalu gydymosi eigoje, tuo stipresnis jų PĮ, taip pat geresnė gyvenimo kokybė bei daugiau privalumų radimo praėjus trimis mėnesiams po kaulų čiulpų transplantacijos.

Tyrimo metu gauti duomenys leis geriau suprasti PĮ konstrukto ryšį su pacientų suvokiama sąveika su medicinos personalu; užpildys mokslinių duomenų apie PĮ spragą, leis geriau suprasti pacientų poreikius bei paruošti medikų-pacientų bendravimo rekomendacijas agresyvaus gydymo metu.

Tyrimo vadovė: doc. dr. Rūta Sargautytė.

KAIP SAVO TIKSLŲ SIEKIA „TAMSIEJI“ DARBUOTOJAI? TAMSIOSIOS TRIADOS IR ĮTAKOS STRATEGIJŲ RYŠYS

Tadas Vadvilavičius

Vytauto Didžiojo universitetas

Tamsioji triada jau ne vienerius metus yra laikoma vienu iš pagrindinių teorinių modelių, kuriuo remiantis yra apibūdinami „toksiški“ darbuotojai ar vadovai (Furtner, Maran & Rauthmann, 2017). Įvairių tyrimų rezultatai įrodė, kad Tamsiosios triados asmenybės savybėmis pasižymintys darbuotojai sukuria emociškai nesaugią darbo atmosferą, yra linkę išnaudoti kitus, priiminėja neetiškus sprendimus ir ypač siekia galios ir pripažinimo (Wisse & Sleenbos, 2016; Krick et al. 2016). Mokslininkai teigia, kad Tamsiąja triada pasižymintys darbuotojai naudoja įvairias įtakos strategijas, kuriomis jie siekia paveikti aplinkinius ir taip įgyti asmeninės naudos sau (Jonason, P. K., Slomski, S., & Partyka, J., 2012). Vis dėlto, dar nėra aišku, kurios įtakos strategijos yra labiausiai siejamos su darbuotojų Tamsiosios triados asmenybės savybėmis. Taigi, šio tyrimo tikslas – įvertinti Tamsiosios triados asmenybės savybių ir įtakos strategijų ryšį.

Metodika. Kiekybiniame skerspjūvio tyrime dalyvavo 45 Lietuvoje dirbantys asmenys (iš jų 40 moterų; vid. amžius – 27,67 metai (SD=7,97)). Tiriamieji pildė „Tamsiojo tuzino“ klausimyną (Jonason & Webster, 2010), skirtą matuoti Tamsiosios triados asmenybės savybėms, POIS klausimyną (Kipnis & Schmidt, 1982), kuriuo vertinamos įtakos strategijos, bei BIRD-6 trumpąją subalansuoto socialinio pageidaujimumo inventoriaus (Paulus, 1991) versiją.

Rezultatai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad bendrasis Tamsiosios triados išreikštumas yra susijęs su draugiškumo, derybų, loginio pagrindimo, atkaklumo, autoriteto pagalbos siekimo ir koalicijos sudarymo strategijomis (dalinės koreliacijos koef. (kontroliuojant socialinį pageidaujiamumą) atitinkamai – 0,436, 0,386, 0,348, 0,457, 0,485 ir 0,584 $p < 0,001$). Taip pat rezultatai atskleidė, kad Makiavelizmas ir bendras Tamsiosios triados išreikštumas yra neigiamai susiję su socialiniu pageidaujiamumu (atitinkamai Spearman koreliacijos koef. - 0,345 ir -0,451, $p < 0,001$).

Diskusija. Gauti rezultatai patvirtina užsienio autorių prielaidas, kad siekdami asmeninės naudos sau, Tamsiaja triada pasižymintys asmenys taiko daugybę skirtingų įtakos darymo strategijų (Jonason, Slomski & Partyka, 2012). Vis dėlto, rezultatai leidžia spėti, kad Tamsiosios triados asmenybės savybėmis pasižymintys asmenys nėra linkę slėptis už socialiai pageidaujamo elgesio, o yra linkę būti atvirais, tiesmukais ir tiesiogiai siekti savo tikslų, tačiau šiai prielaidai patvirtinti reikalingi tolimesni tyrimai.

Atlikto tyrimo mokslinė vadovė: doc. dr. Aurelija Stelmokienė (VDU).

PSICHIKOS SUTRIKIMŲ SAMPRATA ŠIUOLAIKINIAME ISLAMO PASAULYJE

Dovilė Valaitė

Vilniaus universitetas

Psichologija, arabų-islamo regione vadinama Ilm al-Nafs (arab. النفس علم), į Vidurio Rytus atkeliavo 1950 metais. Pastaruoju metu psichologija sulaukia vis daugiau susidomėjimo ir yra populiarėjanti sritis. Tačiau psichikos sutrikimai ir psichologinis konsultavimas, kurie siejami su Vakarų medicina, vis dar stigmatizuojami islame. Dauguma musulmonų tiek išsivysčiusiose, tiek ir neišsivysčiusiose šalyse nesulaukia tinkamos psichologinės pagalbos. Kita vertus, vakarietiškas psichologinis konsultavimas negali būti pilnavertiškas skirtingų kultūrų kontekste, nes daugeliu atžvilgių skirtingos kultūros formuoja savitą gyvenimo būdą, o žmonės yra skirtingi savo psichologija (Heine, 2008). Žvelgiant į dabartinį psichikos sveikatos lauką arabų-islamo regione matomas svarbus tradicinio religinio gydymo vaidmuo. Junun (arab. جنون) – arabų kalboje reiškia beprotybę ir kartu apibūdina psichikos sutrikimus ar kitoniškumą bei atspindi tradicinį musulmonų visuomenės požiūrį į beprotybę. Tuo tarpu, terminas Majnun (arab. مجنون), reiškiantis beprotį, apibrėžia ne tik asmenį turintį psichikos sutrikimų, bet ir asmenis savo elgesiu nesilaikančius kultūros normų. Šie terminai islamo visuomenėje yra stigmos ženklas.

Taigi, pranešimo tikslas yra atskleisti psichikos sutrikimų, psichopatologijos bei jų kilmės sampratą islame bei kultūrinio faktoriaus vaidmenį psichikos ligų sampratoje. Keliamas klausimas kaip psichikos sutrikimai, jų priežastys yra suprantami šiuolaikinėje musulmonų visuomenėje?

Pranešime bus pristatomi antropologinio lauko tyrimo duomenys, kuris buvo vykdomas 2019 m. rugsėjo – lapkričio mėnesiais šiaurinėje Jordanijos dalyje, Irbido mieste. Tyrimai leido giliau pažvelgti į dabartinę psichikos sveikatos situaciją islamo kultūroje.

ANKSTYVŲJŲ NEADAPTYVIŲ KOGNITYVINIŲ SCHEMŲ SAŠAJOS SU STUDENČIŲ VALGYMO ELGESIU

Erika Varnagirytė

Vytauto Didžiojo universitetas

Sutrikęs valgymo elgesys – tai probleminis, nesiekiantis klinikinio sutrikimo lygmens valgymo elgesys, pasireiškiantis nepasitenkinimu kūnu bei noru kontroliuoti kūno svorį (Bryla, 2003). Jis yra siejamas su prastesne subjektyviai suvokiama bendra gyvenimo kokybe (Wade et al., 2012), valgymo sutrikimais (Keel et al., 2013), nutukimu (Pinto-Bastos et al., 2016) ir depresija (Neumark-Sztainer et al., 2011). Vis dar nėra iki galo aišku, nuo ko priklauso sutrikusio valgymo elgesio išsivystymas, tačiau manoma, kad svarbiu šio elgesio rizikos faktoriumi gali būti ankskyvosios neadaptivos kognityvinės schemos (Unoka et al., 2010), kurios yra apibūdinamos kaip nuolatiniai asmens įsitikinimai apie save, susiformuojantys ankstyvoje vaikystėje bei plėtojami gyvenimo eigoje (Young et al., 2003). Nors tyrimų, analizuojančių ankstyvųjų neadaptivių kognityvinių schemų sąsajas su valgymo elgesiu ar valgymo sutrikimais nėra daug, tačiau didesnis dėmesys skiriamas siekiant išsiaiškinti sąsajas tarp ankstyvųjų neadaptivių kognityvinių schemų ir valgymo sutrikimų (Pugh, 2015), ir nepalyginamai mažiau tyrėjų siekia nustatyti sąsajas tarp ankstyvųjų neadaptivių kognityvinių schemų ir sutrikusio valgymo elgesio. Šiai dienai yra nustatyta reikšminga sąsaja tarp visų sutrikusio valgymo elgesio tipų ir tik keletas iš 18, atstūmimo/ atsitraukimo sričiai priklausančių, ankstyvųjų neadaptivių kognityvinių schemų (Kimball et al., 2019). Vis dėlto, šių tyrimų rezultatai per menki užtikrintai teigti apie reikšmingą ryšį tarp kintamųjų, tad šio tyrimo tikslas – nustatyti ankstyvųjų neadaptivių kognityvinių schemų sąsajas su valgymo elgesiu. Tyrimo kontingentas – 166 universitetinėse studijose besimokančios studentės nuo 19 iki 27 metų amžiaus (vidurkis – $21,45 \pm 2$ metai). Metodai: „E. J. Young schemų klausimynas – trumpoji versija“ (Young, 1998, YSQ-S3) bei „Valgymo elgesio klausimynas“ (Garner et al., 1982, EAT-26). Tyrimo rezultatai parodė, kad visos penkios ankstyvųjų neadaptivių kognityvinių schemų sritys yra statistiškai reikšmingai susijusios su dietos laikymusi ($p < 0,001$) ir bulimijai būdingu elgesiu ($p \leq 0,004$). Su anoreksijai būdingu elgesiu statistiškai reikšmingai susijusi viena iš penkių – riboto savęs išreikštumo – schemų sritis ($p = 0,021$).

Tyrimo vadovas: prof. dr. Aidis Perminas.

STENDINIAI PRANEŠIMAI

STIGMATIZUOJANČIŲ NUOSTATŲ APIE EMOCIJŲ IR ELGESIO SUNKUMŲ TURINČIUS VAIKUS YPATUMAI TĖVŲ IR SU VAIKAIS DIRBANČIŲ PROFESIONALŲ IMTYJE

Marija Aušraitė

Vytauto Didžiojo universitetas

Higienos instituto duomenimis, Lietuvoje emocijų ir elgesio sutrikimais, prasidedančiais vaikystėje ir paauglystėje, serga apie 10-11 tūkst. vaikų ir paauglių. Nors apie vaikų emocijų ir elgesio sunkumus sukaupia nemažai mokslu pagrįstų žinių, visuomenėje vis dar vyrauja įvairūs mitai, kurie gali trukdyti atpažinti vaikų emocijų ir elgesio sunkumus ir laiku kreiptis profesionalios pagalbos, kuri galėtų užkirsti kelią sunkumų progresavimui. Stigmatizuojančios nuostatos apie vaikus, kuriems būdingi emocijų ir elgesio sunkumai, Lietuvoje nėra plačiai tyrinėtos. Geresnis stigmatizuojančių nuostatų apie šių sunkumų turinčius vaikus supratimas sudarytų galimybę efektyviau planuoti ir nukreipti stigmos mažinimo intervencijas į tikslinę grupę. Taigi, šio pristatymo tikslas – įvertinti stigmatizuojančių nuostatų apie emocijų ir elgesio sunkumų turinčius vaikus ypatumus tėvų ir su vaikais dirbančių profesionalų imtyje.

Tyrimė dalyvavo 60 tėvų bei su vaikais dirbančių profesionalų (27 tėvai bei 33 profesionalai). Jie buvo kviečiami dalyvauti internetinėje apklausoje, kurioje buvo vertinamos stigmatizuojančios nuostatos apie emocijų ir elgesio sunkumų turinčius vaikus. Tam naudotas C. A. Heflinger ir K. A. Wallston, A. Mukolo, A. M. Brannan (2014) Nuostatų apie vaikų psichikos sveikatą klausimynas bei Koreguota priežasčių atribucijų skalė (McAuley, Duncan & Russell, 1992).

Rezultatai parodė, jog stigmatizuojančių nuostatų apie emocijų ir elgesio sunkumų turinčius vaikus išreikštumas tėvų bei su vaikais dirbančių profesionalų grupėse nesiskyrė. Vyresnis tiriamųjų amžius buvo susijęs su silpniau išreikšta suvokiama stigma (kuo vyresnis tiriamasis, tuo labiau buvo linkęs manyti, jog aplinkiniai mažiau stigmatizuoja vaikus, turinčius emocijų ir elgesio sunkumų), tačiau ryšys tarp amžiaus ir asmeninės stigmos (paties žmogaus stigmatizuojančių nuostatų į emocijų ir elgesio sunkumų turinčius vaikus) nebuvo nustatytas. Stigmatizuojančios nuostatos apie elgesio sunkumų turinčius vaikus buvo stipriau išreikštos nei stigmatizuojančios nuostatos apie emocijų sunkumų turinčius vaikus.

Pranešimas parengtas vykdant mokslinį tyrimą „Emocijų ir elgesio sunkumų turinčių vaikų stigmatizavimo mažinimo galimybės“ (sutartis Nr. 09.3.3-LMT-K-712-16-0056), finansuojamą Europos socialinio fondo lėšomis pagal priemonę Nr. 09.3.3-LMT-K-712 „Mokslininkų, kitų tyrėjų, studentų mokslinės kompetencijos ugdymas per praktinę mokslinę veiklą“. Darbo vadovė – prof. dr. Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė.

LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ ATLIEKANČIŲ IR NIEKADA JOS NEATLIKUSIŲ VYRŲ SUVOKIAMA SOCIALINĖ PARAMA IR PSICHOLOGINĖ GEROVĖ

Giedrė Dautartaitė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Tyrimai rodo socialinės paramos teigiamą reikšmę įkalinimo laikotarpio patyrimui, asmenybės pokyčiams ir tarpasmeniniams santykiams. Tačiau ne visi nuteistieji patiria pakankamą socialinį palaikymą (Armiya'u et al., 2019). Kai kuriais atvejais pakankama socialinė parama ir puoselėjama psichologinė gerovė gali prisidėti prie pakartotinio nusizengimo mažinimo (Jiang & Winfree, 2006; Listwan et al., 2013, cit. Meyers et al., 2017; van der Kaap-Deeder et al., 2017). Kadangi yra tyrimų rodančių socialinės paramos naudą geresnei psichologinei gerovei (Hart, 1995; Hashemi et al., 2019; Stronge et al., 2019), dera nagrinėti šių reiškinių sąsajas ir reikšmę nuteistiesiems asmenims. Tyrimo tikslas - įvertinti laisvės atėmimo bausmę atliekančių ir neatliekančių vyrų suvokiamos socialinės paramos ir psichologinės gerovės ypatumus.

Tyrimė dalyvavo 65 šiuo metu laisvės atėmimo bausmę atliekantys vyrai ir 130 šios bausmės neatliekančių vyrų nuo 18 iki 86 metų. Buvo naudojamas anoniminis klausimynas, kurį sudarė Multidimensinė jaučiamos socialinės paramos skalė (MJSPS) (Zimet et al., 1988), Lietuviškoji psichologinės gerovės skalė (LPGS-S) (Bagdonas et al., 2013) ir papildomi klausimai. Tyrimo duomenų analizei naudoti aprašomosios ir dvimatės statistikos metodai.

Pagrindiniai tyrimo rezultatai rodo laisvės atėmimo bausmės neatliekančių vyrų aukštesnę suvokiamą socialinę paramą ir psichologinę gerovę. Pastebėta, jog jaunesni ir neįgiję aukštojo išsilavinimo laisvės atėmimo bausmę atliekantys vyrai pasižymi žemesne socialine parama, gaunama iš draugų, nei laisvėje gyvenantys vyrai. Laisvės atėmimo bausmę atliekantys vyrai, turintys galimybę dažniau pasimatyti su artimaisiais, išreiškia aukštesnę socialinę paramą ir didesnį pasitenkinimą tarpasmeniniais bei artimųjų santykiais. Vertinant suvokiamos socialinės paramos ir psichologinės gerovės tarpusavio sąsajas, nustatyta, jog aukštesnė suvokiama socialinė parama iš dalies turi sąsajas su aukštesne psichologine gerove, įskaitant didesnį pasitenkinimą tarpasmeniniais ir artimųjų santykiais.

Šio tyrimo rezultatai padėjo atskleisti, jog, iš tiesų, įkalinimo sąlygomis gyvenantys asmenys gali pasižymėti žemesne socialine parama iš įvairių šaltinių ir prastesne psichologine gerove, o ypač nukentia pasitenkinimas artimųjų ir tarpasmeniniais santykiais. Todėl yra svarbu puoselėti ir skatinti nuteistųjų bei jų artimųjų norą bendrauti, skatinti kokybiškus tarpasmeninius santykius.

LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ ATLIEKANČIŲ MOTERŲ ADAPTACIJA PATAISOS ĮSTAIGOJE

Viktorija Mikalauskienė
Mykolo Romerio universitetas

Lietuvos laisvės atėmimo įstaigose 2018 metų pabaigoje buvo 5606 nuteistieji, iš jų 283 – moterys. Gebėjimas sėkmingai prisitaikyti naujoje socialinėje aplinkoje yra svarbi resocializacijos prielaida. Ankstesni tyrimai atskleidė, jog blogesne adaptacija pataisos įstaigoje pasižymėjo tie nuteistieji, kurie į pataisos įstaigą pateko pirmą kartą, prabuvo joje trumpesnį laiką arba turėjo didesnį teistumų skaičių. Taip pat – jaunesnio amžiaus, žemesnio išsilavinimo, piktnaudžiavę psichoaktyviosiomis medžiagomis, prieš laisvės atėmimo bausmę nedirbę ir neturėję prasmingų socialinių ryšių nuteistieji. Tačiau daugelis tyrimų šia tema buvo atlikti vyrų imtyse. Todėl šio tyrimo tikslas – įvertinti nuteistųjų moterų adaptaciją pataisos įstaigoje ir su ja susijusius veiksnius.

Žvalgomajame tyrime dalyvavo 70 moterų nuteistųjų iš Panevėžio pataisos namų, vidutinis jų amžius – 39 metai. Adaptacija pataisos įstaigoje vertinta Kalėjimo problemų skale. Nustatyta, jog tyrimo dalyvių adaptacija siejosi su jų dabartiniu amžiumi, amžiumi pirmo teistumo metu, darbiniu statusu ir piktnaudžiavimu alkoholiu prieš patenkant į pataisos įstaigą, draugų turėjimu, kriminalinėmis nuostatomis ir iki išleidimo iš pataisos įstaigos likusiu laiku. Tuo tarpu tyrimo dalyvių adaptacija pataisos įstaigoje nesisiejo su jų ankstesniais teistumais ar įkalinimo patirtimi, narkotikų vartojimu prieš patenkant į pataisos įstaigą, bendravimu su partneriu, išsilavinimu, buvimo pataisos įstaigoje ir laisvės atėmimo bausmės trukme. Lyginant su nuteistaisiais vyrais, moterys patyrė mažiau problemų, susijusių su pataisos įstaigos administracija, tačiau jautė didesnę kaltę dėl įvykdyto nusikaltimo. Tolimesniuose tyrimuose reikėtų apimti didesnę moterų nuteistųjų imtį bei naudoti įvairesnius adaptacijos pataisos įstaigoje įvertinimo instrumentus.

TRAUMINĖS PATIRTYS IR SUICIDIŠKUMAS TAPSMO SUAUGUSIUOJU LAIKOTARPIU

Greta Raklevičiūtė, dr. Inga Truskauskaitė-Kunevičienė, Austėja Dumarkaitė
Vilniaus universitetas

Įvadas. Suicidinis elgesys Lietuvoje yra ypač aktuali problema: per metus vidutiniškai nusižudo 683 asmenys (Statistikos departamentas, 2018). Tyrimai rodo, kad suicidinio elgesio riziką didina tarpasmeninių traumų patyrimas ir susidūrimas su trimis ar daugiau trauminių įvykių tipais (Belik, Cox, Stein, Asmundson & Sareen, 2007). Šie veiksniai suicidiškumui yra svarbesni nei, pavyzdžiui, sociodemografinės savybės, psichikos ar fiziniai sutrikimai (Belik et al., 2007). Lietuvoje apie 53% 18-25 m. jaunuolių yra patyrę bent vieną nepalankią vaikystės patirtį (Bellis et al., 2014). Be to, psichikos sveikatos sunkumų per pirmuosius studijų metus patiria vienas iš trijų universiteto studentų (Bruffaerts et al., 2018).

Taigi šiuo tyrimu siekiama nustatyti, kaip trauminės patirtys yra susijusios su suicidiškumu tapsmo suaugusiuoju laikotarpiu, kai yra padidėjusi psichikos sveikatos sutrikimų rizika.

Tyrimo metodika. Tyrime dalyvavo 252 Vilniaus universiteto pirmo kurso studentai (66,3% moterys, amžius: $M(SD) = 19(0,92)$). Tyrimo dalyviai pildė elektroninę tyrimo anketą, dalyvaujant tyrėjams. Trauminių patirčių įvertinimui buvo naudojamas Gyvenimo įvykių sąrašas (LEC, Weathers et al., 2013). Suicidiškumas buvo vertinamas Suicidiško elgesio klausimynu (SBQ-R, Osman et al., 2001).

Rezultatai ir išvados. Atliktas tyrimas parodė, kad šioje imtyje beveik visi tyrimo dalyviai (92,5 proc.) yra patyrę bent vieną trauminį įvykį. Dažniausiai patirtos traumos buvo eismo įvykis; staigi netikėta artimo žmogaus mirtis; rimtas nelaimingas atsitikimas darbe, namuose ar laisvalaikio metu. 37,7 proc. dalyvių buvo priskirti tam tikrai savižudybės rizikos grupei (svarstymo, planavimo arba bandymo). Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, kad bendras suicidiškumas tapsmo suaugusiuoju laikotarpiu yra susijęs su vaikystėje patirtu fiziniu smurtu ($r_s = -0,205^{**}$; $p < 0,01$). Šie ir kiti tyrimo rezultatai gali prisidėti prie įžvalgų, susijusių su suicidiškumo prevencija.

PAAUGLIŲ ASMENINIŲ STIPRYBIŲ NAUDOJIMO IR SUBJEKTYVIAI VERTINAMO MOKYKLOS KLIMATO REIKŠMĖ JŲ PSICHOLOGINIAM FUNKCIONAVIMUI

Virginija Rekienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Mokslinėje literatūroje paauglystės periodas dažnai apibūdinamas per paauglio patiriamų psichologinių sunkumų ir sveikatai rizikingo elgesio prizmę (Das et al., 2016; de Moor et al., 2019), tad trūksta empirinių žinių apie paauglystės laikotarpio galimybes, ir apie tai, kaip paaugliai gali prisidėti prie savo aplinkos bei saveš formavimo (Viejo, Gómez-López & Ortega-Ruiz 2018; Worker et al., 2019). Kitas svarbus, tačiau dar ne iki galo atsakytas klausimas – kaip paauglio raidos procese tarpusavyje sąveikauja aplinkos ir asmeninės charakteristikos ir kiek jų sąveika svarbi raidos sėkmingumui. Šiuo tyrimu siekiama praplėsti supratimą apie tai, kiek palanki mokyklos aplinka, asmeniniai paauglių išteklių bei jų tarpusavio sąveika gali prisidėti prie pozityvių paauglių raidos rezultatų. Darbe keliama prielaida, kad didesnis mokinių gebėjimas panaudoti savo asmenines stiprybes moderuoja (sustiprina) ryšį tarp palankiau vertinamo mokyklos klimato ir adaptyvesnio psichologinio funkcionavimo. Tyrime, kuriam vadovavo doc. dr. Rytis Pakrosnis, dalyvavo 258 I-IV Vilniaus miesto gimnazijos klasėse besimokantys mokiniai (141 mergina (55 proc.), 117 vaikų (45 proc.)). Paauglių psichologinis funkcionavimas vertintas Paauglio psichologinio funkcionavimo klausimynu (Pakrosnis & Čepukienė, 2013). Subjektyviai vertinamas mokyklos klimatas vertintas Delavero mokyklos klimato apklausos klausimynu skirtu mokiniams (Bear et al. 2016). Mokinių gebėjimas panaudoti savo stiprybes įvairiose kasdienėse situacijose vertintas Naudojimosi stiprybėmis skale (Govindji & Linley, 2007). Moderacijos ryšių analizė nepatvirtino mokinių asmeninių stiprybių naudojimo moderacinio vaidmens sustiprinant ryšį tarp geresnio subjektyviai vertinamo mokyklos klimato ir geresnio psichologinio

funkcionavimo. Tačiau rezultatai atskleidė, kad didesnis mokinių gebėjimas panaudoti asmenines stiprybes, palankesnis subjektyviai vertinamas mokyklos klimatas ir moteriška lytis, prognozuoja geresnį mokinių psichologinį funkcionavimą, kaip nepriklausomi kintamieji. Remiantis tyrimo rezultatais galima svarstyti, kad siekiant geresnio paauglių psichologinio funkcionavimo, mokykloje svarbu tiek kurti aplinką, kurią paaugliai vertintų kaip saugią bei puoselėjančią, tiek paaugliams suteikti erdvę bei galimybes jų stipriųjų asmenybės aspektų realizavimui.

DARBUOTOJŲ NUOSTATŲ Į ORGANIZACINIUS POKYČIUS REIŠMĖ DARBUOTOJO
ĮSITRAUKIMUI Į DARBĄ
Viktorija Šarkauskaitė
Vytauto Didžiojo universitetas

Kai kalbame apie organizacijas, kurios sėkmingai vykdo savo veiklą iš karto įsivaizduojame ne tik organizacijos vadovus, bet ir darbuotojus, kurių užduotis tikslingai siekti organizacijos tikslų. Darbuotojai organizacijoje užima svarbų vaidmenį ir dažnai nuo jų priklauso, kiek sėkmingai organizacija vykdys savo veiklą. Paskutiniai dešimtmečiai atnešė daug naujovių: vystosi naujos technologijos, keičiasi ekonomika, kinta vartotojų poreikiai, vyksta pokyčiai, kurie paliečia kiekvieną organizaciją ir jos darbuotojus. Organizacijų pagrindinė užduotis šiuo metu sėkmingai planuoti bei įgyvendinti pokyčius, išlaikyti konkurencingumą bei ir toliau sėkmingai vykdyti savo veiklą (Doll et al., 2017). Lietuvoje organizacinių pokyčių planavimas bei įgyvendinimas dar labai nauja praktika ir daugeliui organizacijų nepavyksta sėkmingai įgyvendinti pokyčių, o nesėkmingas jų įgyvendinimas neretai lemia visos organizacijos veiklos nutraukimą (Lewis, 2019). Įgyvendinami pokyčiai organizacijoje dažniausiai labiausiai paliečia darbuotojus, todėl svarbu darbuotojus įtraukti į pokyčių įgyvendinimą ir nustatyti jų nuostatas į pokyčius. Tyrimai bei praktika rodo, kad darbuotojai dažnai priešinasi pokyčiams (Susanty & Miradipta, 2013). Darbuotojų pasipriešinimas ir neigiamos nuostatos į pokyčius paliečia ir kitus svarbius psichosocialinius veiksnius, kurie svarbūs sėkmingam pokyčių įgyvendinimui ir organizacijos veiklai. Vienas iš tokių veiksnių yra darbuotojų įsitraukimas į darbą. Darbuotojo įsitraukimas į darbą parodo, kiek darbuotojas emociškai priima savo darbą ir pačią organizaciją (Ulrich, 2007).

Tyrimo tikslas – nustatyti darbuotojų nuostatų į pokyčius organizacijoje reikšmę darbuotojų įsitraukimui. Tyrime naudoti instrumentai: darbuotojų nuostatoms į pokyčius organizacijoje nustatyti buvo naudojama R. Dunham ir kt. (1989) sudarytu nuostatų į pokyčius klausimynu. Darbuotojų įsitraukimas į darbą įvertintas naudojant Utrechto įsitraukimo į darbą skalę (Schaufeli & Bakker, 2003).

Tyrimo dalyvavo 261 darbuotojai iš įvairių Lietuvos verslo organizacijų. Gauti tyrimo rezultatai parodė, jog darbuotojų nuostatos į vykdomus pokyčius organizacijoje turi reikšmės darbuotojo įsitraukimui į darbą. Kuo darbuotojas jaučiasi labiau įsitraukęs į darbą, tuo lengviau priima vykdomus pokyčius organizacijoje ir yra linkęs prisidėti prie jų įgyvendinimo. Darbo vadovė : Prof. Dr. Loreta Bukšnytė-Marmienė

PSICHOEDUKACINIAI PASAKŲ ASPEKTAI VAIKO RAIDAI

Uršulė Toleikytė

Vilniaus miesto savivaldybės visuomenės sveikatos biuras

Pasakos gali būti ne tik įtraukianti ir maloni veikla, bet ir reikšmingos vaiko raidai. Nors daugelis žmonių turi intuityvų supratimą apie pasakų naudą vaikams, tačiau mokslinėje literatūroje ši tema pradėta nagrinėti ne taip ir senai, o pasakų tikslingas naudojimas psichoedukaciniu aspektu kelia įvairių klausimų. Šio pranešimo tikslas – pristatyti išanalizuotą mokslinę literatūrą ir pasidalinti praktinėmis įžvalgomis apie psichoedukacinę pasakų reikšmę vaiko raidai ir jų naudojimo ypatybes. Remiantis moksline literatūra, pastebima, jog pasakos gali praplėsti vaiko pasaulėvaizdį, suteikti žinių apie emocinius ir socialinius ypatumus, skatinti refleksiją, o taip pat siūlyti sunkumų įveikos galimybes. Išskiriami keletas šį poveikį sąlygojančių procesų, tokių kaip imitacija ir asimiliacija, identifikacija. Vilniaus miesto savivaldybės visuomenės sveikatos biure naudojamos sukurtos pasakos šviečiant ikimokyklinukus ir pirmos klasės mokinius psichologinėmis temomis. Šios pasakos orientuotos į emocijų pažinimą ir raišką, socialinių gebėjimų vystymą ir susijusių sunkumų įveikos galimybes. Pasakų sekimo ir aptarimo procese, vaikai yra laikomi aktyviais dalyviais, kurie gali kurti pasaką kartu, o per pasakos aptarimą dalintis savo įžvalgomis apie veikėjus, vidinį ir išorinį pasaulį. Reikšmingas ir pasakotojo vaidmuo, gebantis palaikyti emociškai saugią aplinką, o kartu ribų išlaikymą užsiėmimo metu, pasitelkiantis žaismingumą ir interaktyvumą. Naudojamas ekologinis požiūris, kuomet įtraukiami ne tik vaikai, bet ir jį supanti artimiausia aplinka – tėvai, mokytojai. Išvados: tiek literatūros analizė, tiek pasakų naudojimas psichoedukaciniais tikslais praktikoje rodo, jog jos gali praturtinti vaiko raidą per įvairius procesus, derinant dinamišką santykį tarp mokslo ir meno.

KAIP VERTYBĖS IR GYVENTOJŲ SUBJEKTYVI LAIMĖ YRA SUSIJUSI SU ŠALIES EKONOMINIAIS RODIKLIAIS?

Tadas Vadvilavičius

Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Kiekvienais metais ekonomikos specialistai pateikia šalies ekonominius rodiklius, juos lygindami su kitų šalių rodikliais, ir remdamiesi šiais rodikliais nubraižo „sėkmingų“ ir „nesėkmingų“ šalių profilius. Šalies ekonominio augimo rodikliai yra stipriai susiję su gyventojų suvokiama subjektyvia laime (Tofallis, 2019; Clark & Senik, 2011). Tuo pačiu, lygindami šalis specialistai neretai kalba ir apie kultūrinius (vertybinius) šalių skirtumus, kurie gali lemti ekonominių ar subjektyvios gyvenimo rodiklių (pvz., laimės) įvairovę tarp skirtingų valstybių (Ntibagirirwa, 2009; Urzúa, Miranda-Castillo, Caqueo-Urizar & Mascayano, 2013). Šio tyrimo tikslas yra nustatyti šalies vertybių ir subjektyvios laimės skirtumus tarp skirtingai ekonomiškai išsivysčiusių ES šalių.

Metodika. Tyrime naudoti Europos socialinio tyrimo (EST), 8-osios bangos, duomenys. Siekiant atlikti tyrimo tikslą buvo pasirinkti 12-os Europos Sąjungos (ES) valstybių

duomenys, remiantis jų 2016 m. BVP rodikliais (4 šalys su aukštais BVP rodikliais, 4 – su vidutiniais ir 4 su žemais; iš viso – 20616 tiriamieji).

Rezultatai. Atlikta daugiamatė dispersinė analizė parodė, kad 4 aukštesniosios vertybės, matuojamos EST apklausos metu (konservatyvumas, atvirumas pokyčiams, investavimas į save ir atsidavimas kitiems), bei bendras subjektyvios laimės vertinimas (kintamasis „Kiek esate laimingas?“) statistiškai reikšmingai skiriasi tarp skirtingai ekonomiškai išsivysčiusių šalių (Pillai's trace=0,082, $p<0,001$, $\eta^2=0,041$). Labiau ekonomiškai išsivysčiusių ES šalių grupei (tarp kurių yra tokios šalys kaip Airija, Švedija, Olandija ir Austrija) būdinga mažiau išreikšta konservatyvumo ($F=104,78$, $p<0,001$) vertybė bei aukštesnis subjektyvios laimės vertinimas ($F=192,90$, $p<0,001$). Tuo tarpu ekonomiškai mažiausiai išsivysčiusių ES šalių grupei (tarp kurių yra tokios šalys kaip Lenkija, Vengrija, Lietuva ir Estija) būdingos labiau išreikštos konservatyvumo ($F=104,78,92$, $p<0,001$) ir investavimo į save ($F=261,91$, $p<0,001$) vertybės, žemesnis subjektyvios laimės vertinimas ($F=192,90$, $p<0,001$) bei silpniau išreikštos atsidavimo kitiems ($F=189,10$, $p<0,001$) bei atvirumo pokyčiams ($F=80,28$, $p<0,001$) vertybės, lyginant su kitomis šalių grupėmis.

Diskusija. Konservatyvios vertybės dažniausiai yra siejamos su Rytų Europos valstybėmis ir postsovietinėmis šalimis, tad šio tyrimo metu gauti rezultatai patvirtina teorines prielaidas. Visgi nepaisant to, kad vertybės yra laikomos santykinai pastovia asmens (ir šalies) charakteristika (Schwartz, 1992), tikėtina, kad globalizacijos padariniai gali ženkliai pakeisti pasaulio vertybinį veidą. Taip pat, subjektyvios laimės skirtumai patvirtino teorines prielaidas, jog ekonominiai šalies rodikliai susiję ir su subjektyvia žmonių laime ir savijauta.

Atlikto tyrimo mokslinė vadovė – doc. dr. Aurelija Stelmokienė (VDU).

GALVOS SKAUSMŲ SUNKUMĄ PROGNOZUOJANTYS BIOPSIHOSOCIALINIAI VEIKSNIAI

Ieva Zuzevičiūtė
Vilniaus universitetas

Per gyvenimą su vieno ar kito tipo fiziniu skausmu susiduria bene kiekvienas žmogus, o galvos skausmas yra vienas iš dažniausiai pasitaikančių. Beveik pusei suaugusiųjų populiacijos galvą skauda bent kartą per metus (PSO, 2016). Atsižvelgiant į galvos skausmų paplitimą ir tai, kaip juos lydintys reiškiniai paveikia kasdienes veiklas (Steiner et al., 2018; Ryliškienė & Jatužis, 2008), efektyvios pagalbos priemonės jo valdymui yra labai svarbios. Vis dėlto, galvos skausmai dėl jų epizodiškumo ir nekeliama stipraus pavojaus gyvybei nėra matomi kaip rimta būklė, jie yra nuvertinami ir jų gydymui skiriama nepakankamai dėmesio visame pasaulyje (PSO, 2016), o kartu jaučiamas tyrimų, kurie gilintųsi į biopsichosocialinius galvos skausmų veiksnius, trūkumas (Steiner et al., 2018). Šio tyrimo tikslas yra išsiaiškinti galvos skausmų sunkumą prognozuojančius biopsichosocialinius veiksnius ir jų tarpusavio sąsajas.

Tyrime dalyvavo 140 žmonių, kurie pastaruosius 6 mėnesius ar ilgiau turėjo pasikartojančius galvos skausmus. Jų amžius svyravo nuo 22 iki 70 metų ($M = 35,08$; $SD = 10,86$). Tyrimo imtį sudarė 87,1 proc. moterų ($n = 122$) ir 12,9 proc. vyrų ($n = 18$). Tyrime naudotas Migrenos įtakos veiklai klausimynas, leidžiantis įvertinti skausmo sunkumą, t.y. kaip galvos skausmas apsunkina kasdienes veiklas. Tiriamieji taip pat užpildė Skausmo katastrofizavimo skalę, atsakė į klausimus apie galvos skausmų pobūdį, naudojamas malšinimo priemones ir kitus susijusius aspektus. Struktūrinių lygčių modelis parodė, kad galvos skausmų sunkumą prognozuoja galvos skausmo tipas, internalizuota stigma, kitų asmenų patarimų vertinimas, naudojamų skausmo malšinimo priemonių skaičius ir emocinė būseną. Gauti rezultatai leidžia teigti, kad galvos skausmas labiau apsunkina kasdienes veiklas turintiems migreninius galvos skausmus, patiriantiems stipresnę internalizuotą galvos skausmo stigimą, prasčiau vertinantiems kitų patarimus, kaip malšinti galvos skausmą, naudojantiems daugiau malšinimo priemonių ir dažniau patiriantiems tokias emocijas kaip liūdesys, nerimas, neviltis.

VAIZDO PRANEŠIMAI

ĮSITIKINIMAI APIE GENERINIUS VAISTUS IR SVEIKATOS RAŠTINGUMAS

Beatričė Aukštuolytė
Vilniaus universitetas

Nuostatos ir įsitikinimai turi įtakos žmonių elgesiui, susijusiam su sveikata. Generinių vaistų vartojimo augimas galėtų būti viena veiksmingiausių priemonių siekiant sumažinti išlaidas sveikatos priežiūrai Lietuvoje ir pasaulyje. Tačiau daugelyje šalių šių vaistų vartojimas yra gana vangus. Šiuo koreliaciniu tyrimu siekiama išsiaiškinti, kokiais ryšiais siejasi įsitikinimai apie generinius vaistus, sveikatos raštingumas, sveikatos ypatumai ir su generinių vaistų vartojimu susijęs elgesys.

Tyrimo dalyviai surinkti patogiuoju būdu, išsiunčiant jiems nuorodą į elektroninę anketą. Ją užpildė 117 žmonių (84 moterys ir 33 vyrai), kurių vidutinis amžius – 32,33 metų (SD=12,28). Tyrimo dalyviai, priklausomai nuo jiems pateiktos hipotetinės situacijos, priklausė „lengvos“ arba „sunkios ligos“ grupėms. Duomenims surinkti naudotos įsitikinimų apie generinius vaistus (ATTOGEN) ir generinių vaistų (GMS) skalės, HELMA sveikatos raštingumo klausimynas ir tyrimui sudaryta anketa. Tyrimo rezultatai parodė, kad žmonėms būdingi įsitikinimai apie generinius vaistus dažnai gali prieštarauti vieni kitiems. Nustatyta, kad įsitikinimus apie generinius vaistus prognozuoja vaistų vartojimo, sociodemografiniai kintamieji bei tam tikri sveikatos raštingumo aspektai. Taip pat išsiaiškinta, kad ligos sunkumo suvokimas taip pat gali turėti įtakos vaistų pasirinkimui – „sunkios ligos“ grupei priklausantys tiriamieji statistiškai reikšmingai dažniau rinkosi originalius vaistus. Įvertinus ligos sunkumo suvokimo ir sveikatos raštingumo sąveikos poveikį paaiškėjo, kad „lengvos ligos“ grupė, kuriai būdingas aukštas sveikatos raštingumo bendravimo subskalės balas, rinkosi generinius vaistus, o „lengvos ligos“ grupei, kuriai būdingas žemas šio kintamojo balas - originalius.

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MIEGO SUNKUMŲ, EMOCINIO REAKTYVUMO IR TĖVŲ NUSTATOMOS MIEGO IR NAUDOJIMOSI EKRAUS TURINČIAIS PRIETAISAIŠ TVARKOS SĄSAJOS

Edita Baukienė
Vilniaus universitetas

Įvadas. Vaikų miego sunkumai siejasi su temperamentu, o labiau išreikštas emocinis reaktyvumas, kaip vienas iš temperamento aspektų, yra apibrėžiamas kaip rizikos veiksnys vaikų tiek emociniams, tiek elgesio, tiek miego sunkumams vystytis. Šiuolaikinių informacinių technologijų amžiuje vaikų naudojimas ekranais turinčiais prietaisais yra labai paplitęs reiškinys, gana dažnai taip pat siejamas su vaikų miego sunkumais. Siekiant labiau pažinti vaikų miego sunkumus dar trūksta tyrimų, kurie aiškintųsi vaikų miego sunkumų,

temperamento, ir tėvų nustatomos tvarkos (miego tvarkos bei naudojimosi ekranais taisyklių) tarpusavio sąsajas bei sąveikas.

Mūsų tyrimo tikslas - įvertinti sąsajas tarp ikimokyklinio amžiaus vaikų miego sunkumų, bei tėvų nustatomos tvarkos (miego režimo bei naudojimosi ekranus turinčiais prietaisais taisyklių), atsižvelgiant į vaikų emocinio reaktyvumo, kaip temperamento bruožo, vaidmenį šiose sąsajose.

Metodai. Šis tyrimas yra platesnio nacionalinio tyrimo „Šiuolaikinės informacinės technologijos ir mažų vaikų sveikata“, vykdyto 2017–2018 m., dalis (vadovė – prof. dr. Roma Jusienė). Dalyviai yra 754 vaikai nuo 2 iki 5 metų bei jų tėvai. Vaikų miego problemos ir emocinis reaktyvumas buvo įvertinti naudojant Vaiko elgesio aprašą (CBCL / 1½-5). Informacija apie miego režimą bei naudojimosi ekranus turinčiais prietaisais taisykles buvo rinkta tėvų pildoma anketa.

Rezultatai. Nustatyta, jog miego sunkumai siejasi su emociniu reaktyvumu, miego tvarka bei ekranus turinčių prietaisų naudojimosi taisyklėmis. Vaikai, kurie neturi pastovios miego tvarkos bei kuriems nėra nustatytos pastovios naudojimosi ekranus turinčiais prietaisais taisyklės, patiria didesnius miego sunkumus bei turi labiau išreikštą emocinį reaktyvumą. Regresinės analizės rezultatai rodo, kad emocinis reaktyvumas kartu su miego tvarka bei naudojimosi ekranus turinčiais prietaisais taisyklėmis reikšmingai paaiškina apie trečdalį vaikų miego sunkumų.

Apibendrinimas. Analizuojant sąsajas tarp vaikų miego ir tėvų nustatomos bei palaikomos miego ir naudojimosi ekranus turinčiais prietaisais tvarkos emocinį reaktyvumą galima traktuoti kaip reikšmingą rizikos veiksnį. Šiuolaikiniame informacinių technologijų gausaus naudojimo kontekste šie rezultatai yra svarbūs siekiant atpažinti vaikus, kurie yra labiausiai pažeidžiami miego sunkumų vystymuisi.

Šio tyrimo bei doktorantūros studijų vadovė yra prof.dr. Roma Jusienė (Vilniaus Universitetas, Psichologijos institutas).

KLINIKINĖJE PRAKTIKOJE DIRBANČIŲ PSICHOLOGŲ ŽINIOS IR POŽIŪRIS Į AUTISTIŠKUS ASMENIMIS

Indrė Muraškaitė
Vytauto Didžiojo universitetas

Autizmo spektro sutrikimas – tai sudėtinga, visą gyvenimą besitęsianti raidos sąlyga (*angl. condition*), kuriai būdingi socialinio bendravimo, komunikacijos bei elgesio sunkumai (APA, 2018). Šiuo metu autizmas laikomas vienu dažniausių raidos sutrikimų, kurio paplitimas visame pasaulyje kasmet didėja (Fombonne, 2009; CDC, 2018). Remiantis LR Higienos Instituto duomenimis, Lietuvoje 2013-2017 metais naujai diagnozuotų atvejų skaičius išaugo dvigubai. Įvairūs tyrėjai teigia, kad svarbu diagnozuoti autizmą kuo anksčiau, nes ankstyva jo

intervencija siejama su geresniais gydymo rezultatais, o vėlyva diagnozė neretai didina gretutinių psichikos sutrikimų pasireiškimo riziką (Punnose, 2019; Clark et al., 2018; Mazefsky et al., 2012). Yra manoma, kad net 70–80 % autistiškų asmenų turi gretutinių psichikos sutrikimų, kurie kartu su autizmo simptomais gali sąlygoti klaidingus diagnostinius ar gydymo sprendimus (Lever & Geurts, 2016; Simonoff et al., 2008; Mazefsky et al., 2012). Siekiant išvengti šių klaidų bei suteikti efektyvią paramą autistiškiems asmenims ar jų artimiesiems, svarbus psichikos sveikatos srityje dirbančių specialistų autizmo išmanymas. Tačiau užsienyje atlikti tyrimai rodo, kad įvairių specialistų žinių lygis yra nevienodas (Crane et al., 2019; Hayat et al., 2019; Imran et al., 2011), o Lietuvoje dirbančių psichologų žinios ir įsitikinimai nėra analizuoti. Tyrimo tikslas – įvertinti klinikinėje praktikoje dirbančių psichologų žinias ir įsitikinimus apie autistiškus asmenis.

Tyrimė dalyvavo 90 psichologų (84 moterys ir 6 vyrai), kurių amžius - nuo 24 m. iki 63 m. Žinioms ir įsitikinimams apie autizmą matuoti buvo naudojamas Autizmo žinių ir stigos klausimynas (AKS-Q, Harrison et al., 2017), kurį sudarė keturios subskalės – etiologijos, stigos, simptomų ir gydymo.

Rezultatai parodė, kad bendras psichologų žinių bei įsitikinimų apie autizmą lygis yra aukštas – visi respondentai teisingai atsakė į 89,1 % klausimų etiologijos ir gydymo subskalėse ir į 85,5 % klausimų simptomų bei stigos subskalėse. Tačiau, dalis respondentų (21,1 %) mano, kad visi autistiški asmenys turi agresijos problemų, o 26,7 % mano, kad dauguma autistiškų asmenų turi sunkią intelekto negalią.

Tyrimo vadovė: prof. dr. Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

MOTERŲ PEDAGOGIŲ PATIRTYS DIRBANT SU AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMĄ TURINČIAIS VAIKAIS

Danutė Padelskaitė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Tyrimo problema. Darbas su autizmo spektro sutrikimą turinčiais vaikais pedagogams gali kelti daug iššūkių: nepageidaujamas vaiko elgesys, stresinės situacijos, socialinės ir psichologinės paramos nebuvimas. Siekiant paramos sistemos pedagogams, dirbantiems su ASS turinčiais vaikais, kūrimo ir organizavimo, visų pirma svarbu šį reiškinį pažinti iš arčiau, kadangi iki šiol Lietuvoje moterų pedagogų, dirbančių su ASS turinčiais vaikais, patyrimas yra beveik netyrinėtas.

Tyrimo tikslas – atskleisti pedagogių moterų, ugdančių vaikus su autizmo spektro sutrikimu, patyrimą.

Tyrimo dalyvės. Tyrimė dalyvavo 8 pedagogės (27-58 metų amžiaus) ugdančios vaikus iki 7 m. amžiaus, su autizmo spektro sutrikimu, specializuotose ugdymo įstaigose.

Tyrimo metodai. Šiam tyrimui atlikti buvo pasirinkta kokybinė tyrimo strategija. Duomenys surinkti naudojant pusiau struktūruotą interviu, o duomenų analizė atlikta taikant indukcinės teminės analizės pagal Braun ir Clarke (2006) metodą. Tyrimas atliktas 2019 m. spalio – sausio mėn. Tyrimui buvo gautas Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Bioetikos centro komisijos leidimas.

Tyrimo rezultatai. Atlikus teminę indukcinę analizę, išryškėjo trys pagrindinės temos, apibūdinančios moterų pedagogių, dirbančių su ASS turinčiais vaikais, patyrimą: motyvuojantys veiksniai, komunikacijos darbe ypatumai ir kylantys iššūkiai darbe. Kiekviena išryškėjusi tema turi savo potemes, kurios pristato skirtingus moterų pedagogių darbo, su ASS turinčiais vaikais, patyrimo aspektus.

Sveikatos psichologijos bakalauro baigiamasis darbas. Mokslinė vadovė: Doc. dr. Giedrė Širvinskienė.

STUDENTŲ ĮSITIKINIMAI APIE MĖNULIO FAZIŲ ĮTAKĄ ŽMOGAUS ELGESIUI
Dovilė Petkevičiūtė-Barysienė, Ksenija Čunichina
Vilniaus universitetas

Vienas iš labiausiai paplitusių įsitikinimų apie gamtos poveikį žmogaus elgesiui – tikėjimas, kad mėnulio fazės turi neigiamą įtaką kasdieniam žmogaus elgesiui, pvz., pilnatis metu padidėja nelaimingų atsitikimų skaičius. Nepaisant to, kad šis įsitikinimas stokoja mokslinio pagrįstumo, jis yra pakankamai stiprus ir įgalina žmones mistiškai aiškinti savo ir kitų elgesį. Atlikto tyrimo tikslas – įvertinti studentų įsitikinimus apie mėnulio fazių įtaką žmogaus elgesiui. Tyrimo dalyvavo 124 Vilniaus universiteto studentai: 18 vyrų, 105 moterys (1 tyrimo dalyvis nenurodė lyties), 19-26 metų, amžiaus $M = 20,47$ m., $SD = 1,08$ m. (1 nenurodė). Taikyta įsitikinimų apie mėnulio poveikį skalė (angl. Belief in lunar effect, Rotton & Kelly, 1985), kurios teiginiai vertinami 9 balų Likert tipo skalėje. Atlikta patvirtinančioji faktorių analizė, apskaičiuotas vidinio suderinamumo koeficientas ($\alpha = 0,886$). Nustatyta, kad studentų įsitikinimai apie mėnulio poveikį žmonių elgesiui nėra stipriai išreikšti ($M = 4,37$, $SD = 1,71$), labiau tikima, kad pilnatis metu padidėja sergančiųjų psichikos sutrikimais aktyvumas ($M = 4,81$, $SD = 2,33$, $p < 0,05$). Tačiau paprašyti nurodyti, kokį poveikį jų pačių elgesiui ir savijautai daro mėnulio pilnatis, nurodo miego sunkumus, nuovargį, emocijų pokyčius, galvos skausmus ir pan. Moterų įsitikinimai apie mėnulio pilnatis poveikį ($M = 4,49$, $SD = 1,65$) yra labiau išreikšti nei vyrų ($M = 4,49$, $SD = 1,65$, $p = 0,022$), amžius su įsitikinimais nesusijęs. Išsiskiria įsitikinimai apie mėnulio poveikį elgesiui ir savijautai: reikšmingai mažiau tikima, kad mėnulio pilnatis veikia savo paties elgesį ($M = 3,70$, $SD = 2,38$) nei savijautą ($M = 4,37$, $SD = 2,56$, $p < 0,001$). Galima kelti prielaidą, kad studentai potencialiai skaido mėnulio pilnatis poveikį žmogaus elgesiui ir savijautai į specifinius poveikius tam tikroms žmonių grupėms, atskiriant poveikį elgesiui ir savijautai.

KA REIKIA VERTINTI, KAI NORIME VERTINTI MAŠTYMO SUTRIKIMĄ?

Karolina Petraškaitė
Vilniaus universitetas

Mąstymo sutrikimas (*angl.* thought disorder) yra svarbus šizofrenijos, bipolinio sutrikimo ar kitų sunkesnių psichikos sutrikimų atvejų požymis, taip pat laikomas kaip vienas svarbiausių su ligos eiga ir žmogaus funkcionavimu susijusių prognostinių rodiklių (Roche, Creed, MacMahon, Brennan & Clarke, 2015). Tai sutrikimas, paveikiantis minčių organizacijos, kontrolės, apdorojimo ir išraiškos procesus (Hart & Lewine, 2017). Dėl savo multidimensiškumo ir plataus pasireiškimo šis konstruktas įvairiuose šaltiniuose itin skirtingai aiškinamas bei klasifikuojamas, taigi tiek moksliniame, tiek praktiniame kontekste neaptinkama vieningo būdo, galinčio padėti įvertinti jo pasireiškimą, o pats sutrikimas dažnai apibrėžiamas per metodą, kuriuo jį siekiama pamatuoti. Norint geriau suprasti mąstymo sutrikimą ir jo vertinimo galimybes, svarbu gilintis į už jo slypinčius procesus. Tyrimų dėka išryškėja neuropsichologinio, kognityvinio ir lingvistinio požiūrio svarba bei tarpusavio sąsajos. Remiantis neuropsichologiniu požiūriu, galima teigti, kad, vertindami mąstymo sutrikimą, vertiname ne mąstymą kaip tokį savaime, o veikiau pažintinių procesų (darbinės atminties, vykdomųjų funkcijų ir kitų) pateikiamą produktą (Holyoak & Morrison, 2005). Šis produktas skirtas komunikacijai su aplinkiniais žmonėmis, kuriuos galima laikyti informacijos gavėjais (Andreasen, 1974). Gaunant netiksliai sugeneruojamą informaciją, per kalbinį elgesį galima pastebėti įvairius mąstymo keistumus, kurių sunkesnė forma leidžia kelti prielaidas apie egzistuojantį sutrikimą. Taigi, mąstymo sutrikimo vertinimui svarbus ir stebimas verbalinis elgesys. Norint įvertinti mąstymo sutrikimo raišką, svarbu ne siekti įvertinti patį mąstymą kaip savaime egzistuojantį abstraktų konstrukta, bet su juo susijusius pažintinius procesus ir stebėti jų sutrikimo pasireiškimą išoriškai stebimoje kalboje, tokiu būdu demistifikuojant ir gryninant sutrikusio mąstymo sampratą.

POZITYVUMO PERVERTINIMAS AUTOBIOGRAFINĖJE ATMINTYJE – AR EGZISTUOJA TARPASMENINIAI SKIRTUMAI?

Justina Pociūnaitė
Ulm universitetas

Įvadas. Žmogaus motyvacija prisiminti daugiau teigiamų nei neigiamų asmeninių gyvenimo įvykių (autobiografinių prisiminimų) yra vadinama pozityvumo pervertinimu (*angl.* Positivity Bias). Teigiama, kad asmuo vidutiniškai prisimena dvigubai daugiau teigiamų nei neigiamų gyvenimo patirčių. Šiuo tyrimu mėginsime papildyti mokslinę pozityvumo pervertinimo literatūrą pasitelkdami išplėstinės statistinės analizės metodus. Tyrimo tikslas – išanalizuoti pozityvumo pervertinimo reiškinio tarpasmeninius skirtumus bendrojoje populiacijoje.

Tyrimo metodika. Tyrime dalyvavo 92 vyresnio amžiaus suaugusieji, iš kurių 63 (68,48%) – moterys, amžiaus vidurkis 70,82 metai (SD = 7,14). Didžioji dalis dalyvių - iš Ulm universiteto Bendrojo tęstinio mokslo centro (*angl.* Centre for General Scientific Continuing Education at

the Ulm University). Autobiografinės atminties atkūrimui buvo naudoti muzikiniai stimulai – 31 dainos ištraukos iš populiariausių Vokietijos dainų grojaraščių nuo 1954 iki 1997 metų. Emocinis autobiografinių prisiminimų valentingumas vertintas po kiekvieno prisiminimo, paminėtina, kad naudota 7 balų Likert skalė, skirtingai nuo ankstesnių tyrimų, kuomet binarusis kintamasis (teigiama/neigiama) buvo pagrindinis matavimo vienetas. Gauti duomenys analizuoti naudojant mišrių veiksnių modelį su kryžminiais atsitiktiniais veiksniais (angl. Mixed-effects model with cross-classified random effects), kuris yra reikalingas kontroliuoti su individu susijusią emocinio valentingumo variaciją, taip pat kontroliuoti muzikinio stimulo poveikį.

Rezultatai bei jų aptarimas. Remiantis tyrimo rezultatais, rasti reikšmingi atsitiktiniai veiksniai (angl. Random Effects), kurie nurodo reikšmingą tarpasmeninę variaciją emociniame autobiografinės atminties vertinime. Kadangi poveikis yra neigiamas, tai reiškia, kad jei žmogus pateikia daugiau teigiamų autobiografinių prisiminimų, jį(s) tuo pačiu pateikia ir daugiau neigiamų. Pridėjus kryžminius atsitiktinius veiksnius, kitaip tariant, kontroliuojant muzikinių stimulų variacijos įtaką, priešingai nei prieš tai minėta individo variacija, poveikis išliko teigiamas. Tai nurodo, kad muzikinis stimulus sukelia daugiau teigiamų arba neigiamų autobiografinių prisiminimų, tačiau ne abiejų kryptį.

Išvada. Pateikti rezultatai reiškia, kad kontroliuojant autobiografinių prisiminimų skatinimo metodą, kai kurie žmonės linkę pateikti daugiau emocinių autobiografinių prisiminimų.

Tyrimo vadovas Prof. Dr. Daniel Zimprich, Ulm Universitetas, Vokietija

ONKOLOGINĖS LIGOS ATSINAUJINIMO BAIMĖ: KĄ IŠGYVENA SERGANČIŲJŲ

ARTIMIEJI?

Eglė Urbutienė

Mykolo Romerio universitetas

Onkologinė liga nėra tik vieno žmogaus liga, ji paveikia ir šalia esančius artimuosius, kartais - net stipriau nei patį pacientą. Vienas iš dažniausių emocinių sunkumų, kurį išgyvena artimieji remisijoje – tai baimė, jog liga sugrįš ir jie neteks savo artimojo (Balfe et al., 2016; Simonelli et al., 2017). Aukštą ligos atsinaujinimo baimę išgyvena maždaug trečdalis artimųjų, ji nesikeičia bėgant laikui ir jie nežino, kaip su ja tvarkytis (Simard et al., 2013). Tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjamas artimųjų onkologinės ligos atsinaujinimo baimės patyrimas, kol kas pasaulyje atlikta tik keletas. Lietuvoje disertacijos tematika mokslinių tyrimų nėra, tad tikimasi, jog bus atverta nauja tyrimų erdvė, atkreipianti dėmesį į onkologinių pacientų artimųjų poreikius bei išgyvenimus.

Šio pranešimo tikslas – pristatyti disertacinio tyrimo projektą, kurio metu siekiama atskleisti platesnį, gilesnį, įvairiapusišką onkologinės ligos atsinaujinimo baimės patyrimą iš artimojo perspektyvos. Tyrime keliami klausimai: Kaip onkologinių pacientų artimieji patiria ligos atsinaujinimo baimę? Kaip ši baimė veikia kasdienį artimojo gyvenimą, bendravimą su

sirgusiu artimuoju? Kaip artimieji tvarkosi su ligos atsinaujinimo baime? Kaip ši baimė keičiasi bėgant laikui?

Tyrimui pasirinkta kokybinė tyrimo strategija, nes ligos atsinaujinimo baimės patyrimas iš artimųjų perspektyvos yra kompleksiškas, dinamiškas ir mažai tyrinėtas. Taip pat išgyvenimai, susiję su šia patirtimi, yra itin jautrūs, žmonės dažnai naudoja neigimo ir vengimo gynybos strategijas, siekdami sumažinti neigiamus jausmus, apsaugoti save nuo jaučiamos įtampos. Šios patirties atskleidimui reikalingas kontakto užmezgimas su žmogumi, abipusiu pasitikėjimu ir bendradarbiavimu pagrįstas santykis, saugi aplinka pokalbiui, kurioje tyrimo dalyvis galėtų dalintis jautriausiais ir skaudžiausiais savo išgyvenimais. Duomenys bus renkami pusiau struktūruoto giluminio interviu būdu, analizuojami interpretacinės fenomenologinės analizės metodu. Šis metodas padeda atskleisti, kaip žmonės suteikia prasmę svarbiems savo gyvenimo įvykiams, suteikia galimybę kuo daugiau, išsamiau aprašyti nagrinėjamą fenomeną.

Dėmesys artimųjų patyrimui yra svarbus siekiant gerinti tiek jų, tiek pacientų gyvenimo kokybę, prisitaikymą prie ligos sukeltų pokyčių, kuriant efektyvias psichologines intervencijas, skirtas mažinti ligos sukeltas neigiamas pasekmes.

PSICHOSOCIALINIŲ DARBO VEIKSNIŲ BEI PSICHOLOGINĖS SAVIJAUTOS
(NE)REIŠKĖ SLAUGYTOJŲ PROFESINIAM PAŠAUKIMUI
Arūnas Žiedelis
Vilniaus universitetas

Profesinis pašaukimas, t.y. nuostata, jog darbas yra prasmingas, socialiai vertingas, o jo pasirinkimas buvo bent iš dalies nulemtas išorinių priežasčių, yra vienas iš svarbiausių motyvų renkantis darbą slaugoje (Eley et al., 2005; Dik & Duffy, 2009). Ir tai tikrai džiugina, nes ši nuostata darbo atžvilgiu yra siejama su įvairiomis pozityviomis pasekmėmis tiek pačiam darbuotojui, tiek ir organizacijai, kurioje jis dirba (Duffy et al., 2018). Tuo pačiu svarbu yra suprasti, kokie veiksniai gali trukdyti slaugytojams profesinį pašaukimą išsaugoti susidūrus su darbo realybe.

Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti psichosocialinių slaugytojų darbo veiksmų (stresorių ir išteklių) bei psichologinės savijautos reikšmę jų išgyvenamam momentiniam ir vėlesniam profesiniam pašaukimui.

Dviejų etapų tyrime ($\Delta T=8$ mėn.) dalyvavo 211 slaugytojų. Pirmojo etapo anketą sudarė Profesinio pašaukimo klausimynas (Dik & Duffy, 2012), Išplėstinė slaugytojų streso skalė (French et al., 2000), Darbo dizaino klausimynas (Morgeson & Humphrey, 2006), bei keli kiti instrumentai (Kopenhagos perdegimo klausimynas (Kristensen et al., 2006), darbingumo indeksas (Tuomi et al., 1998), PSO-5 rodiklis (WHO Regional office for Europe, 1998), tyrimo metu sukurta trumpoji miego skalė ir klausimas apie psichotropinių vaistų vartojimą), kurių rezultatai buvo agreguoti į suminius geros ir prastos savijautos rodiklius. Antrojo etapo metu

tiriamieji buvo pakartotinai prašomi užpildyti Profesinio pašaukimo klausimyną. Skirtingų veiksmų reikšmė slaugytojų profesiniam pašaukimui buvo vertinama pasitelkiant regresinę analizę.

Rezultatai atskleidė, jog slaugytojų psichosocialiniai darbo stresoriai buvo menkai susiję tiek su momentiniu ($R^2 = 0,086$), tiek ir su vėlesniu ($R^2 = 0,078$) profesiniu pašaukimu. Analogiškai su šiuo reiškiniu ne itin buvo susiję ir darbo išteklių (R^2 , atitinkamai, 0,196 ir 0,085). Gera ir prasta slaugytojų savijauta taip pat galėjo paaiškinti mažiau nei 8 proc. jų profesinio pašaukimo sklaidos. Rezultatai rodo, jog tai, kokias nuostatas savo profesijos atžvilgiu turi slaugytojas, yra menkai susiję tiek su tuo, kas vyksta darbe, tiek ir su jo paties savijauta.

Mokslas be sienų. XVII-oji Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija / [sudarė Dovilė Grigienė, Marija Turlinskienė]. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2020. 49 psl.

ISSN 2669-0357

doi.org/10.15388/Proceedings.2020.1

Santraukų rinkinyje pristatomos XVII-osios Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencijos „Mokslas be sienų“ pranešimų santraukos. Konferencija vyko 2020 m. gegužės 8 d.

Mokslas be sienų

XVII-oji Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija
Recenzuotas konferencijos pranešimų santraukų leidinys

Sudarė ir redagavo
Dovilė Grigienė, Marija Turlinskienė

Dizainas
Monika Kvedaraitė

Už pranešimų turinį atsako autoriai

Išleido Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, LT-10222, Vilnius
El. paštas: info@leidykla.vu.lt

JAUNŲJŲ MOKSLININKŲ
PSICHOLOGŲ KONFERENCIJA

www.jmpk.fsf.vu.lt